

Dječja pornografija

Moguš, Hana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:568453>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-27**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Dječja pornografija

Hana Moguš

Zagreb, rujan 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Dječja pornografija

Studentica:
Hana Moguš

Mentorica:
prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin

Zagreb, rujan 2024.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad Dječja pornografija i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Hana Moguš

Mjesto i datum: Zagreb, kolovoz 2024.

Zahvala

Posebnu zahvalu dugujem svojoj mentorici, prof. dr. sc. Irmi Kovčo Vukadin čijem se znanju i stručnosti divim. Hvala Vam na odvojenom vremenu koje ste mi posvetili, na povjerenju koje ste mi ukazali, na svakoj smjernici i savjetu te na podršci koju ste mi pružili.

Mama i tata, hvala što ste mi omogućili da mi studiranje bude najbolji period odrastanja. Hvala na svemu što ste mi pružili, što ste uvijek vjerovali u mene i nadam se da ću vas i dalje činiti ponosnima. Hvala Andreju, Mihaeli i Zdravku koji također imaju važne uloge u mom životu.

Baka i deda, hvala za svaku molitvu prije ispita i riječima ohrabrenja. Vi ste moji zaštitnici. Mojim prijateljicama, onima od rođenja, onima koje sam stekla u srednjoj školi te onima koje su od kolegica postale prijateljice. Hvala na svakom razgovoru i slušanju. Hvala što ste bile uz mene u svim trenucima. Hvala vam za sve uspomene.

Luki, koji je uvijek vjerovao u mene čak i kada ja nisam vjerovala sama u sebe. Hvala na slušanju o zanimljivim činjenicama koje sam saznala na predavanju, na ispitivanju znanja prije ispita i na svakom osmijehu kada me trebalo opustiti.

Naslov rada: Dječja pornografija

Studentica: Hana Moguš

Mentorica: prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin

Program/modul: Socijalna pedagogija/Odrasli

SAŽETAK RADA:

Seksualna viktimizacija djece, osobito u kontekstu dječje pornografije, predstavlja rastući globalni problem potaknut modernizacijom tehnologije i sve češćim korištenjem interneta. Cilj ovog rada je stjecanje uvida u aktualne spoznaje o dječjoj pornografiji. U radu se analiziraju etiološki, fenomenološki i kaznenopravni aspekti ovog problema te se analiziraju podaci o sankcioniranju počinitelja ovih kaznenih djela. Provedena analiza aktualnih spoznaja ukazuje na to da različite države imaju različite definicije i izvore podataka, što otežava procjenu globalne zastupljenosti problema. Međutim, istraživanja i izvještaji organizacija poput ECPAT-a, Interpola, IWF-a i INHOPE-a pokazuju složenost i varijacije u vrsti i količini materijala, uz značajan porast online seksualne eksploatacije djece tijekom pandemije COVID-19. U Hrvatskoj, broj prijavljenih kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece kontinuirano raste, s najvećim porastom zabilježenim 2023. godine. Žrtve su najčešće djevojčice, iako se u posljednjih par godina bilježi porast muških žrtava, što je u skladu s globalnim podacima. Počinitelji dječje pornografije predstavljaju heterogenu skupinu s različitom motivacijom, najčešće su bijelci u dobi od 25 do 50 godina, s visokom razinom obrazovanja i zaposlenjem te često dolaze iz složenih socijalnih i obiteljskih pozadina. Žene su rjeđe među počiniteljima, no predstavljaju specifičnu i manje istraženu skupinu. U Hrvatskoj, izricanje bezuvjetne kazne zatvora počiniteljima dječje pornografije varira iz godine u godinu, dok mlađi punoljetnici najčešće dobivaju zatvorske kazne, a zatim uvjetne kazne. Odgojno-obrazovni sustav pruža socijalnim pedagogima ključnu ulogu u prevenciji dječje pornografije kroz podizanje svijesti zajednice, suradnju s roditeljima i prepoznavanje suptilnih znakova vrbovanja, dok pravosudni sustav zahtijeva specifičan tretman počinitelja, s naglaskom na individualnu terapiju i analizu patološkog ponašanja kako bi se smanjio rizik od ponavljanja kaznenih djela.

Ključne riječi: seksualna viktimizacija djece, dječja pornografija, počinitelji, žrtve

Title: Child pornography

Student: Hana Moguš

Mentor: PhD Irma Kovčo Vukadin

Program/module: Social Pedagogy/Adults

SUMMARY:

The sexual victimization of children, particularly in the context of child pornography, represents a growing global problem driven by the modernization of technology and the increasing use of the internet. The aim of this paper is to gain insight into current knowledge about child pornography. The paper analyzes the etiological, phenomenological and criminal law aspects of this problem and examines data on the punishment of offenders of these criminal acts. The conducted analysis of current knowledge indicates that different countries have different definitions and data sources, making it difficult to assess the global prevalence of the problem. However, research and reports from organizations such as ECPAT, Interpol, IWF, and INHOPE highlight the complexity and variations in the type and amount of material, with a significant increase in online sexual exploitation of children during the COVID-19 pandemic. In Croatia, the number of reported criminal offenses of sexual abuse and exploitation of children has been continuously increasing, with the highest rise recorded in 2023. The victims are most often girls, although recent years have seen an increase in male victims, consistent with global data. Perpetrators of child pornography represent a heterogeneous group with varying motivations, most often being white males aged 25 to 50, with a high level of education and employment, often coming from complex social and family backgrounds. Women are less frequently among the perpetrators but represent a specific and less researched group. In Croatia, the imposition of unconditional prison sentences for child pornography offenders varies from year to year, while younger adults most commonly receive prison sentences followed by suspended sentences. The educational system provides social educators with a key role in preventing child pornography through raising community awareness, collaborating with parents, and recognizing subtle signs of grooming, while the judicial system requires a specific approach to treating offenders, emphasizing individual therapy and analysis of pathological behavior to reduce the risk of reoffending.

Key words: child sexual victimization, child pornography, offenders, victims

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. DEFINIRANJE POJMOVA	3
2.1. Online zlostavljanje.....	4
2.2. Elektroničko seksualno nasilje	4
2.3. Online seksualna eksploatacija djece	5
2.4. Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba	6
2.5. Materijal seksualne zlostave djeteta.....	7
2.6. Dječja pornografija	7
2.5.1. Međunarodni dokumenti	8
2.5.2. Hrvatsko nacionalno zakonodavstvo	10
3. OPSEG PROBLEMA.....	14
3.1. Globalna razina	14
3.2. Nacionalna razina.....	17
4. POJAVNI OBLICI	22
5. ZNAČAJKE POČINITELJA.....	24
5.1. Počinitelji.....	24
5.1. Počiniteljice	28
5.1. Seksualni lanac.....	30
6. SANKCIONIRANJE POČINITELJA.....	31
7. ŽRTVE	37
7.1. Faktori rizika viktimizacije.....	37
7.2. Posljedice.....	39
8. ULOGA SOCIJALNIH PEDAGOGA U PREVENCIJI, DETEKCIJI I TRETMANU POČINITELJA I ŽRTAVA	41
8.1. Socijalni pedagozi u odgojno-obrazovnom sustavu	41
8.2. Socijalni pedagozi u korekcijskom sustavu	43
9. ZAKLJUČAK	44
10. POPIS LITERATURE.....	49

1. UVOD

Seksualna viktimizacija djece jedan je od najozbiljnijih i najosjetljivijih problema s kojim se suvremeno društvo suočava. Svaki slučaj seksualnog zlostavljanja djeteta predstavlja ne samo individualnu tragediju za žrtvu, već i duboki društveni izazov koji zahtijeva sveobuhvatne strategije prevencije, identifikacije i intervencije. Postoji mnogo različitih pojava oblika i termina koji se koriste u području seksualne viktimizacije djece, a s ciljem dubljeg razumijevanja ove problematike važno je razumjeti standarde koji se primjenjuju na konceptualnoj razini. Kao krovni termin u ovom području koristi se pojam seksualnog nasilja. Postoji velik broj različitih definicija seksualnog nasilja, no najčešće se koristi ona koju je formulirala Svjetska zdravstvena organizacija (2002), prema toj definiciji seksualno nasilje obuhvaća sve oblike seksualnih radnji ili pokušaja takvih radnji, neželjene seksualne komentare ili prijedloge koji se upućuju protiv volje osobe i njezine seksualnosti, uz uporabu sile od strane bilo koje osobe, bez obzira na njihov odnos prema žrtvi i to u svakom okruženju, uključujući, ali ne ograničavajući se na dom i radno mjesto. Sila se može ostvariti na različite načine, uključujući fizičku silu, ali također i putem psihološkog pritiska, ucjene ili prijetnji. Unutar termina seksualnog nasilja, bitno je navesti i dva ključna pojma, a to su seksualno zlostavljanje djeteta i seksualno iskorištavanje djeteta. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (1999), seksualno zlostavljanje djece je uključivanje djeteta u seksualnu aktivnost koju ono ne razumije u potpunosti, na koju nije u stanju dati informirani pristanak, za koju dijete nije razvojno spremno i ne može dati pristanak ili koja krši zakone ili norme društva. Obzirom da iz ove definicije nije vidljiva jasna razlika između seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djeteta, Interagencijska grupa ECPAT (End Child Prostitution and Trafficking) u publikaciji pod nazivom *Terminološke smjernice za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja* (2016) definira i razlikuje dva navedena pojma. Seksualno zlostavljanje djece, suprotno seksualnom iskorištavanju djece, ne zahtijeva nužno razmjenu ili korist za počinitelja, već može biti motivirano samo seksualnim zadovoljstvom osobe koja izvršava takvo djelo. Ovo zlostavljanje može se dogoditi i bez izravne primjene fizičke sile, no drugi faktori kao što su autoritet, moć ili manipulacija igraju ključnu ulogu (ECPAT, 2016).

Suvremeno digitalno doba donosi sa sobom nevjerojatne mogućnosti povezivanja, učenja i zabave. Dobrobit interneta bila je vidljiva za vrijeme COVID-a 19 gdje se internet istaknuo kao jedina mogućnost pristupa obrazovanju, socijalnim interakcijama te pomoći i podršci (International Telecommunication Union, 2021). No s druge strane, internet isto tako nosi i

brojne izazove i opasnosti koje mogu pogoditi sve njegove korisnike te obuhvaćaju probleme od prijetnji sigurnosti osobnih podataka i privatnosti do cyberbullyinga i seksualne viktimizacije djece na internetu (ITU, 2021). Dok se internet širi i postaje sveprisutan u životima djece, tako raste i izloženost djece raznim rizicima. Livinstone i Stoilova (2021; prema ITU, 2021) navode neke od njih, a to su: rizični sadržaj (netočne ili nepotpune informacije, neprimjereni i kriminalni sadržaji, materijal vezan uz samoozljeđivanje i samopovređivanje, destruktivno i nasilno ponašanja), rizične kontakte s odraslima ili vršnjacima (uznemiravanje, isključivanje, diskriminacija, kleveta, seksualno zlostavljanje i iskorištavanje uključujući ucjenu, zavođenje, materijal o seksualnom zlostavljanju djece), rizike ugovornih odnosa (internetsko klađenje, kršenje i zloupotreba osobnih podataka poput hakiranja, prijevare i krađe identiteta) te rizična ponašanja (dijeljenje vlastito stvorenog seksualnog sadržaja, cyberbullying, stalking). Istraživanja pokazuju da djeca koja su u većem riziku postanka žrtvom u offline svijetu, češće budu ranjivija i u online svijetu (UNICEF, 2021; prema UTI, 2021).

Opasnost seksualne viktimizacije djece putem online platformi leži u povećanoj dostupnosti, pristupačnosti i konzumiranju pornografije na internetu. Seksualno zlostavljanje djece na internetu predstavlja jedan od najtežih oblika zlostavljanja djece u digitalnom svijetu (Vejmelka i Jurnić, 2020; prema Remenar, 2022). Ovaj oblik zlostavljanja uključuje namjerne, ponavljajuće i štetne radnje koje se odvijaju u odnosima gdje postoji neravnoteža moći, gdje počinitelj posjeduje određene digitalne sadržaje (poput podataka, slika, videozapisa) te ima veću digitalnu kompetenciju i mogućnost anonimnog djelovanja (Patchin, 2015; prema Vejmelka i Jurinić, 2020). Seksualno iskorištavanje djece na internetu obuhvaća svaku situaciju u kojoj se informacijsko-komunikacijska tehnologija koristi kako bi došlo do seksualnog iskorištavanja djeteta, uzrokujući da dijete bude seksualno iskorišteno ili da se stvore, kupuju, prodaju, posjeduju, distribuiraju ili prenose slike ili drugi materijali koji dokumentiraju takvo iskorištavanje (ECPAT, 2016). Seksualno zlostavljanje djece koje uključuje tehnologiju može obuhvatiti kako online, tako i offline aspekte, s međusobnim preklapanjem između njih. Na primjer, fizičko zlostavljanje djeteta može biti snimljeno i potom prikazano djetetu putem interneta kako bi se iznudilo ili prisililo dijete na daljnje zlostavljanje (Hamilton-Giachritsis i sur., 2017; prema Centre of Expertise on Child Sexual Abuse, 2023).

Online okruženje počiniteljima pruža priliku da iskoriste djecu za različite oblike kaznenih djela, uključujući pornografiju i upoznavanje s pornografskim materijalom. Dječja pornografija, koja se često širi putem poruka, slika, zvukova i videozapisa, prikazuje djecu u seksualnim situacijama, a počinitelji često koriste web kamere kako bi djecu natjerali na

izlaganje intimnih dijelova tijela ili izvođenje seksualnih radnji (Odeljan, 2018). Postoji percepcija da se seksualno zlostavljanje djece putem interneta odvija pretežno na dark webu, ali većina potencijalno štetnih seksualnih interakcija događa se na otvorenom webu, na popularnim platformama poput Snapchata, Instagrama, Messengera, Facebooka i WhatsAppa (Goharian i sur., 2022; prema CECSA, 2023). Zabrinutost mnogih autora proizlazi iz mišljenja da će lako dostupna dječja pornografija imati neželjene učinke, poput desenzibilizacije i normalizacije seksualnog zlostavljanja djece i budućih seksualnih prijestupa protiv djece (Seto i Ahmed, 2014). Ovakvo ponašanje predstavlja ozbiljnu prijetnju sigurnosti djece i naglašava potrebu za jačim mjerama prevencije i zaštite u digitalnom okruženju. Pojava dječje pornografije na internetu potaknula je značajne promjene u javnoj politici te izradu novih međunarodnih dokumenata, kao i nadopune nacionalnih zakona.

Cilj rada je pružiti cjeloviti uvid u aktualne spoznaje o dječjoj pornografiji i njenom suzbijanju kroz analizu etiološkog, fenomenološkog i kaznenopravnog okvira. Metodologija rada uključuje temeljitu analizu znanstvene i stručne literature. Osim analize literature, rad uključuje i analizu međunarodnih dokumenata kao i pregled aktualnih zakonskih normi koje se odnose na dječju pornografiju na nacionalnoj razini, kako bi se dobio uvid u trenutnu pravnu regulativu. Za potrebe postizanja cilja rada, analizirani su statistički podaci MUP-a RH (o prijavljenim djelima, počiniteljima i žrtvama), kao i podaci Državnog zavoda za statistiku (o sankcioniranju počinitelja).

2. DEFINIRANJE POJMOVA

U području seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece postoji širok spektar pojmova i termina koji se često koriste. Ovi pojmovi nerijetko imaju specifična značenja koja se mogu razlikovati ovisno o kontekstu, pravnom okviru ili perspektivi iz koje se promatra ovaj problem. Razumijevanje i pravilna uporaba tih termina ključna je za precizno i učinkovito suzbijanje ovih oblika zlostavljanja, kao i za pružanje adekvatne zaštite žrtvama. U skladu s navedenim, važno je pojasniti neke od najčešće korištenih pojmova kako bi se osiguralo jasno razumijevanje i dosljedna primjena u istraživanjima, zakonodavstvu i praksi. U ovom radu posebno će se razmotriti oni termini koji su od presudnog značaja u kontekstu dječje pornografije, s obzirom na to da je upravo ovaj oblik seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece jedan od najtežih i najsloženijih za prevenciju i suzbijanje.

U sljedećim potpoglavljima detaljno će se pojasniti ključni pojmovi vezani uz dječju pornografiju. Razumijevanje ovih pojmova omogućit će cjelovitiji uvid u problematiku te pridonijeti boljem razumijevanju izazova s kojima se suočavaju stručnjaci koji rade na suzbijanju dječje pornografije.

2.1. Online zlostavljanje

Online zlostavljanje, poznato i kao "*cyberbullying*" ili "*digitalno zlostavljanje*", odnosi se na agresivno, namjerno djelovanje koje provodi grupa ili pojedinac, koristeći elektronske oblike komunikacije, ponavljano i kroz duži vremenski period protiv žrtve koja se ne može lako obraniti (Smith i sur., 2008). Jedna od ključnih karakteristika online zlostavljanja je anonimnost počinitelja, što dodatno pogoršava situaciju za žrtve. Naime, mogućnost da zlostavljač ostane anonimna može povećati okrutnost i učestalost zlostavljanja jer počinitelji osjećaju manje straha od posljedica (Hinduja i Patchin, 2008). Anonimnost također otežava identifikaciju zlostavljača, što čini intervenciju i pružanje podrške žrtvama složenijim zadatkom (Slonje i sur., 2013). Osim anonimnosti, sveprisutnost i stalna dostupnost online zlostavljanja predstavlja poseban problem. Žrtve zlostavljanju mogu biti izložene 24 sata dnevno, bez sigurnog prostora za bijeg (Smith i sur., 2008). Zlostavljanje može biti kontinuirano i neprestano, što otežava žrtvama da pronađu trenutke odmora od prijetnji i uvreda (Slonje i sur., 2013). Online zlostavljanje može poprimiti različite oblike, uključujući slanje prijetećih poruka, širenje lažnih glasina, postavljanje ponižavajućih slika ili videa te krađu identiteta u svrhu nanošenja štete žrtvi (Public Safety Canada, 2015). Jedan od glavnih problema u borbi protiv online zlostavljanja je njegova sveprisutnost i stalna dostupnost, što otežava pravovremeno prepoznavanje i zaustavljanje zlostavljanja (Kumar i Goldstein, 2020).

2.2. Elektroničko seksualno nasilje

Elektroničko seksualno nasilje je oblik nasilja koji uključuje slanje i dijeljenje seksualno eksplicitnog sadržaja s ciljem seksualnog uznemiravanja drugih i zadovoljavanja vlastitih seksualnih potreba (Ženska soba, 2017). Ovaj oblik nasilja obuhvaća različite aktivnosti, uključujući objavljivanje i prosljeđivanje intimnih slika i videa bez pristanka osobe, širenje glasina o seksualnom životu žrtve, zadovoljavanja seksualnih potreba pred djecom ili namamljivanje djece u seksualne aktivnosti, uključujući ih u pornografske sadržaje (Craven i sur., 2006; Škrtić, 2013; prema Ženska soba, 2017). Takvi sadržaji mogu uključivati poruke, slike, komentare, videozapise te druge audio-vizualne materijale s intimnim sadržajem, kao što su prikazi intimnih dijelova tijela, seksualnih odnosa ili seksualno sugestivnih poruka (Ženska

soba, 2017). Barak (2005; prema *Ženska soba*, 2017) razlikuje 3 oblika elektroničkog seksualnog nasilja, a to su: *rodno uvjetovano seksualno uznemiravanje* koje se odnosi na slanje neželjenih komentara i slika koji uzrokuju negativne emocije. Takvo uznemiravanje može uključivati slanje seksualnih poruka, neprimjerenih komentara i šala te distribuciju erotskih i pornografskih audio-vizualnih materijala ili njihovo objavljivanje na web stranicama. *Neželjena seksualna pažnja* zahtijeva izravnu komunikaciju između počinitelja i žrtve, pri čemu se poruke specifično odnose na seks, seksualnost, seksualne organe, nudeći seksualne usluge te uključuju slanje vlastitih seksualnih sadržaja (npr. slike ili zvuk). *Seksualna prisila* podrazumijeva ostvarivanje seksualnog kontakta putem fizičke ili psihičke prisile, uključujući prijetnje koje ugrožavaju život žrtve, njezine obitelji ili bliskih osoba (npr. prijetnja ozljeđivanjem roditelja ako se žrtva ne susretne s počiniteljem).

2.3. Online seksualna eksploatacija djece

Online seksualna eksploatacija djece obuhvaća širok spektar ponašanja i situacija. Najčešći oblici uključuju vrbovanje (grooming), prijenos uživo, konzumaciju materijala koji prikazuje seksualno zlostavljanje djece te prisilu i ucjenu djece u seksualne svrhe (Australian Centre to Counter Child Exploitation, 2022). Ovo može uključivati: odraslu osobu koja započinje razgovor s djetetom o seksualnim radnjama, odraslu osobu koja šalje gole ili pornografske slike sebe djetetu ili se razotkriva putem prijenosa uživo, traženje od djeteta da gleda pornografske slike ili videozapise, traženje od djeteta da izvodi seksualne radnje, da se razotkriva ili dijeli seksualne slike, snimanje, stvaranje i dijeljenje ili prikazivanje eksplicitnih slika djece (ACCCE, 2022). Zloupotreba temeljena na slikama (Image based abuse) označava kada se intimne, gole ili seksualne slike dijele bez pristanka (ACCCE, n. d.). Iako se online seksualna eksploatacija djece često povezuje s odraslima koji zlostavljaju djecu, istraživanja pokazuju da se sve više materijala vezanog za eksploataciju djece dijeli putem društvenih mreža i da ga često stvaraju sama djeca (ACCCE, 2022). Ovakav sadržaj naziva se samostalno generirani seksualni sadržaj (Self-generated child sexual exploitation material) i označava sadržaj koji je kreiran od strane djeteta mlađeg od 16 godina te prikazuje dijete golo, polugolo ili u pozama seksualno sugestivne prirode (ACCCE, n.d.). Seksualno zlostavljanje djeteta prijenosom uživo (Live online child sexual abuse) termin je koji se koristi kada osoba koristi internet za gledanje, plaća za gledanje ili daje upute i gleda uživo materijal seksualne zlostave djeteta (ACCCE, n.d.). Počinitelji nerijetko takve materijale koriste za seksualnu ucjenu djeteta. Seksualna ucjena (Sexual Extortion) je oblik online ucjene u kojem počinitelj prijeti da će otkriti nečije osobne seksualne slike, osim ako se ne ispune njegovi zahtjevi (ACCCE, n.d.). Počiniteljem online

seksualnih prijestupa smatra se svaka osoba koja je počinila seksualni prijestup prema osobi mlađoj od 18 godina (ACCCE, n.d.).

2.4. Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba

Grooming je engleski izraz koji predstavlja navođenje, vrbovanje i pripremanje djece u svrhu seksualnog iskorištavanja (ECPAT, 2016). Hrvatski zakonodavac odlučio se za termin mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba, no za potrebe ovog rada koristit će se termin grooming zbog njegova korištenja u znanstvenoj literaturi. Grooming je složen proces manipulacije i zavođenja kojim počinitelji seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece nastoje uspostaviti povjerenje i odnos s potencijalnim žrtvama, a sve u cilju upuštanja u seksualne aktivnosti s djetetom putem interneta ili uživo (Craven i sur., 2006; Gámez-Guadix i sur., 2016; prema Raguž i sur., 2021). "Grooming" putem suvremenih tehnologija ima svoje specifične korake (Roje Đapić i sur., 2021). Burton i Reid (2013; prema Roje Đapić i sur., 2021) dijele „grooming“ putem suvremenih tehnologija na 5 koraka. *Uspostavljanje kontakta* obično uključuje opušten razgovor na online platformama kako bi se stvorila veza s potencijalnom žrtvom. Tijekom *uspostavljanja odnosa*, razgovor postaje osobniji, ali ne nužno seksualan. Cilj je osvojiti povjerenje žrtve kroz različite metode, kao što su povjeravanje tajni ili slanje darova. U sljedećoj fazi, *procjeni rizika*, počinitelj uvodi teme koje mogu biti rizične, poput seksa ili droge te pokušava prodrijeti u intimnije područje komunikacije kako bi procijenio granice žrtve. Ako žrtva izrazi otpor, počinitelj se vraća korak unatrag i ponovno procjenjuje situaciju. U fazi *ekskluzivnosti*, počinitelj nastoji izolirati žrtvu od drugih ljudi, često stvarajući osjećaj krivnje ili ljubomore. Konačno, faza *seksualnosti* uključuje razgovor o seksualnim aktivnostima ili susretima, često kroz prijetnje ili manipulaciju, s ciljem ostvarenja seksualnog odnosa. Kod djece koja su podvrgnuta dugotrajnom procesu zavođenja postoji vjerojatnost da će razviti ambivalentne osjećaje prema počinitelju. To može rezultirati odgodom otkrivanja zlostavljanja zbog osjećaja srama i krivnje (Joleby i sur., 2021; prema Raguž i sur. 2021). Ovaj obrambeni mehanizam ima sličnosti s onima koji se javljaju kod tradicionalnog seksualnog zlostavljanja (Raguž i sur., 2021).

2.5. Materijal seksualne zlostave djeteta

Child Sex Abuse Material (CSAM), odnosno materijal seksualne zlostave djeteta, ima različite definicije diljem država svijeta, ali u svom najužem smislu obuhvaća slike ili videozapise koji prikazuju osobu koja je dijete i koja sudjeluje ili je prikazana kako sudjeluje u eksplicitnoj seksualnoj aktivnosti (INHOPE, 2021; prema Westlake i Guerra, 2023). Ovaj termin sve se češće koristi kao zamjena izrazu „dječja pornografija“. Kritike za termin dječja pornografija proizlaze iz toga da izraz dječja pornografija ne uspijeva opisati pravu prirodu materijala i umanjuje ozbiljnost zlostavljanja iz perspektive djeteta (ECPAT, 2016). Također, pornografija je izraz koji se primarno koristi za opisivanje materijala koji prikazuje odrasle osobe uključene u suglasne seksualne radnje distribuirane u svrhu seksualnog užitka. Korištenje ovog izraza u kontekstu djece riskira normaliziranje, trivijaliziranje pa čak i legaliziranje seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece (Frangež, 2015; prema ECPAT, 2016). Naposljetku, dječja pornografija implicira pristanak, a dijete ne može zakonski dati pristanak (INHOPE, n.d.; prema ECPAT, 2016). Iako se termin "dječja pornografija" i dalje koristi u pravnom okviru, posebno u međunarodnim i nacionalnim pravnim dokumentima koji ga eksplicitno navode, preporuča se izbjegavanje ovog izraza (Frangež, 2015; prema ECPAT, 2016). Umjesto toga, savjetuje se korištenje izraza "materijal o seksualnom zlostavljanju djece" ili "materijal o seksualnom iskorištavanju djece", posebno u kontekstu izvan pravnih okvira. Termin "materijal o seksualnom zlostavljanju djece" obuhvaća materijal koji prikazuje radnje seksualnog zlostavljanja djece ili se fokusira na genitalije djeteta. S druge strane, izraz "materijal o seksualnom iskorištavanju djece" može se koristiti na širem planu kako bi obuhvatio sve ostale seksualno eksplicitne materijale koji prikazuju djecu (ECPAT, 2016).

2.6. Dječja pornografija

U području seksualne eksploatacije djece, većina smjernica i preporuka stručnjaka sugerira izbjegavanje termina "dječja pornografija" zbog njegovih negativnih konotacija i potencijalnog minimiziranja ozbiljnosti problema. Međutim, u ovom radu koristit će se termin "dječja pornografija" zbog odluke hrvatskog zakonodavca da se ovaj pojam koristi u relevantnim zakonima i propisima. Iako su argumenti protiv korištenja ovog termina dobro utemeljeni u literaturi, usklađivanje s nacionalnim zakonodavnim okvirom omogućava dosljednost i točnost u analizi i interpretaciji pravnih normi i zakonskih odredbi koje reguliraju ovo područje.

U nastavku će biti navedene i objašnjene definicije proizašle iz međunarodnih dokumenata te njihova implementacija u hrvatsko zakonodavstvo.

2.6.1. Međunarodni dokumenti

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (2000) u članku 2. definira dječju pornografiju kao „*prikazivanje, bilo kakvim sredstvima, djeteta u pravim ili simuliranim eksplicitnim seksualnim aktivnostima ili prikazivanje seksualnih dijelova djeteta u prvome redu u seksualne svrhe*“. U razmatranjima korištene terminologije, ECPAT (2016) navodi kako korištenje izraza “prikazivanje, bilo kakvim sredstvima” obuhvaća razne vrste pornografskog sadržaja dostupnog u različitim medijima, u kojima su djeca prikazana s ciljem izazivanja seksualnog uzbuđenja ili zadovoljstva kod gledatelja. Ono u najmanju ruku uključuje vizualni, auditivni, pisani i fizički materijal, kao i virtualnu dječju pornografiju. Uvođenjem termina “u seksualne svrhe” radi se distinkcija između materijala koji se koristi u obrazovne svrhe i ne smatra se pornografskim sadržajem (npr. fotografija dječjih genitalija u udžbenicima) od materijala koji se proizvodi/koristi u seksualne svrhe (npr. fotografije dječjih genitalija na pornografskoj web-stranici) (ECPAT, 2016). U pogledu materijala koji prikazuje seksualno zlostavljanje djeteta, Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (2000) u članku 3. stavku 1. (c) zahtijeva od država ugovornica kriminalizaciju: “*proizvodnje, distribucije, širenja, uvoza, izvoza, nuđenja, prodaje ili posjedovanja dječje pornografije za navedene svrhe*”.

Konvencija o kibernetičkom kriminalu usvojena je na konferenciji Vijeća Europe u Budimpešti, održanoj 2001. godine te se naziva se još i Budimpeštanskom konvencijom. U članku 9. Konvencija prepoznaje kaznena djela vezana uz dječju pornografiju te u st. 2. istog članka navodi da je dječja pornografija „*pornografski materijal koji vizualno prikazuje: (a) maloljetnika kako sudjeluje u seksualno eksplicitnom ponašanju; (b) osobu koja izgleda kao maloljetnik koji sudjeluje u seksualno eksplicitnom ponašanju; (c) stvarne slike koje predstavljaju maloljetnika kako sudjeluje u seksualno eksplicitnom ponašanju*“. Prema ECPAT-u (2016) zbog korištenja termina „vizualno prikazuje“ ova definicija smatra se potencijalno ograničavajućom. Međutim, eksplicitno obuhvaća virtualnu dječju pornografiju te uključuje „osobe koje izgledaju kao maloljetnici“ u definiciju dječje pornografije. Budimpeštanska konvencija (2001) od država potpisnica traži kaznenopravno sankcioniranje počinitelja sljedećih akata: “*proizvodnje dječje pornografije za svrhu njene distribucije putem računalnih sustava, nuđenja ili činjenja dostupnim dječje pornografije putem računalnog sustava, distribuiranja ili prenošenja dječje pornografije putem računalnog sustava, pribavljanja*

dječje pornografije putem računalnog sustava za sebe ili drugoga te posjedovanja dječje pornografije u računalnom sustavu ili na mediju za pohranu računalnih podataka“.

Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarote konvencija) (2007) u čl. 20. st. 2. navodi da je dječja pornografija definirana kao: „*bilo koji materijal koji vizualno prikazuje dijete koje sudjeluje u stvarnoj ili simuliranoj seksualno eksplicitnoj aktivnosti ili bilo koji prikaz spolnih organa djeteta u primarno seksualne svrhe“.* Lanzarote konvencija također ograničava da dječji pornografski materijal mora vizualno prikazivati dijete, čime se isključuju ostale vrste materijala (ECPAT, 2016). Isto tako, u st. 1. istog članka navodi se da će se sankcionirati „*svaka proizvodnja, nuđenje ili činjenje dječje pornografije dostupnim, kao i distribucija, prijenos, posjedovanje, nabavljanje (za sebe ili druge) i/ili svjesno ostvarivanje pristupa putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija“.* U st. 3. Konvencija dopušta državama ugovornicama odlučivanje o ne kriminaliziranju proizvodnje i posjedovanja „*pornografskog materijala koji se sastoji isključivo od simuliranih prikaza ili realističnih slika nepostojećeg djeteta“.*

Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i vijeća o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP u članku 2. definira dječju pornografiju kao: „*svaki materijal koji vizualno prikazuje dijete u stvarnom ili simuliranom seksualnom činu; svako prikazivanje spolnih organa djeteta, prvenstveno u seksualne potrebe; materijal koji vizualno prikazuje bilo koju osobu koja izgleda kao dijete u stvarnom ili simuliranom seksualnom činu, ili prikazivanje spolnih organa osobe koja izgleda kao dijete, prije svega za seksualne potrebe; realistične slike djeteta u seksualnom činu ili realistične slike spolnih organa djeteta, prije svega u seksualne potrebe“.* Definicija navedena u EU Direktivi vrlo je slična onoj iz Budimpeštanske konvencije te uključuje prikaze stvarne djece, osoba koje izgledaju kao djeca, kao i realistično prikazane slike djece. Međutim, ovaj pravni alat ograničavajući je jer zahtijeva da materijal "vizualno prikazuje" seksualno ponašanje ili spolne organe (ECPAT, 2016). S druge strane, Direktiva EU u čl. 5. st. 3. navodi da „*svjesno ostvarivanje pristupa dječjoj pornografiji putem informacijske i komunikacijske tehnologije*” treba kazniti najvećom kaznom zatvora (ECPAT, 2016).

2.6.2. Hrvatsko nacionalno zakonodavstvo

Kazneni zakon Republike Hrvatske (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24) u sedamnaestoj glavi pod nazivom "Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta" kriminalizira seksualnu viktimizaciju djece. Ova glava zakona određuje kaznena djela i kaznenopravne sankcije za ponašanja koja narušavaju ili ugrožavaju osobne slobode, prava djeteta i druge vrijednosti zajamčene Ustavom Republike Hrvatske i međunarodnim pravom. Kaznena djela koja su obuhvaćena ovom glavom zakona su sljedeća:

- Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina (čl. 158.),
- Spolna zlouporaba djeteta starijeg od petnaest godina (čl. 159.),
- Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina (čl. 160.)
- Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (čl. 161.),
- Podvođenje djeteta (čl. 162.),
- Iskorištavanje djece za pornografiju (čl. 163.),
- Iskorištavanje djece za pornografske predstave (čl. 164.),
- Upoznavanje djece s pornografijom (čl. 165.),
- Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (čl. 166.).

Hrvatski Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24) prepoznaje tri vrste kaznenih djela povezanih s dječjom pornografijom. Zakon uključuje članak koji kriminalizira iskorištavanje djece za pornografiju, članak koji zabranjuje iskorištavanje djece za pornografske predstave te članak kojim se kažnjava upoznavanje djece s pornografijom.

Članak 163. Iskorištavanje djece za pornografiju

Donošenjem Kaznenog zakona 2011. godine (NN 125/11), u stavku 1. ovog članka navodi se: „*tko dijete namamljuje, vrbuje ili potiče na sudjelovanje u snimanju dječje pornografije ili tko organizira ili omogućí njezino snimanje kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina*“. Djetetom se smatra svaka osoba koja nije navršila 18 godina. Donošenjem Zakona o izmjenama

i dopunama Kaznenog zakona 2018. godine (NN 118/18) povećava se gornja granica kažnjavanja s osam na deset godina koja je i trenutno važeća.

U stavku 2. navodi se kriminalizacija određenih aktivnosti, a to su: *„neovlašteno snimanje, proizvodnja, nudjenje, činjenje dostupnim, distribuiranje, širenje, uvoženje, izvoženje, pribavljanje za sebe ili drugoga, pridavanje, davanje, prikazivanje ili posjedovanje dječje pornografije te svjesno pristupanje putem informacijsko komunikacijskih tehnologija“* (NN 125/11).

Kroz stavak 3. kriminalizira se nasilje, zlouporaba ovlasti te korištenje teškog položaja ili odnosa ovisnosti djeteta (NN 125/11). Izmjenom Zakona 2012. godine (NN 144/12), pojam ovisnosti zamjenjuje se terminom zavisnosti s ciljem usuglašavanja s ostalim člancima unutar glava Zakona (Hrvatski sabor, 2012).

U stavku 4. navodi kako će se predmeti koji su se koristili za počinjenje kaznenog djela te predmeti nastali počinjenjem kaznenog djela oduzeti, a pornografski materijal proizašao iz kaznenog djela uništiti (NN 125/11).

U stavku 5. navodi se kako se dijete neće kazniti za proizvodnju i posjedovanje pornografskog materijala ukoliko materijal prikazuje njega samoga ili njega i drugo dijete uz obostrani pristanak (Kasunić, 2016).

U zadnjem stavku, 6., daje se definicija dječje pornografije, a to je: *„materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje pravo dijete ili realno prikazano nepostojeće dijete ili osobu koja izgleda kao dijete, u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili koji prikazuje spolne organe djece u spolne svrhe. Materijali koji imaju umjetnički, medicinski, znanstveni, informativni ili sličan značaj ne smatraju se pornografijom u smislu ovoga članka“* (NN 125/11). Izmjenom Zakona 2012. godine (NN 144/12) brišu se zarez i riječi „znanstveni, informativni“ nakon riječi „medicinski“ jer su navedeni pojmovi preširoko postavljeni te otvaraju mogućnost različitim oblicima zlouporabe (Hrvatski sabor, 2012). Izmjenom Zakona 2019. godine (NN 126/19) mijenja se definicija dječje pornografije te obuhvaća: *„materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje pravo dijete ili realno prikazano nepostojeće dijete ili osobu koja izgleda kao dijete, u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili koji prikazuje spolne organe pravog djeteta ili realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete u spolne svrhe. Materijali koji prikazuju spolne organe pravog djeteta ili realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete, a koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj ne smatraju se pornografijom u smislu ovoga*

članka.“ Navedena izmjena napravljena je kako bi se uskladila s člankom 2. (c) Direktive o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece te dječje pornografije. Prema Direktivi, definicija dječje pornografije sada uključuje materijal koji prikazuje spolne organe osobe koja izgleda kao dijete te realistične prikaze nepostojećeg djeteta u seksualne svrhe. Dopunom druge rečenice u odgovarajućem članku isključeni su materijali koji prikazuju spolne organe pravog djeteta, realističnog prikaza nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete, a koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj (Hrvatski sabor, 2019).

Uspoređujući ovu definiciju s prethodno navedenim definicijama međunarodnih dokumenata, vidljivo je kako hrvatsko zakonodavstvo, osim vizualnih materijala ostavlja mogućnost da se takvi materijali iskazuju i na druge načine.

Članak 164. Iskorištavanje djece za pornografske predstave

Stavak 1. ovog članka definira osnovni oblik djela- namamljivanje, vrbovanje ili poticanje djeteta na sudjelovanje u pornografskim predstavama. Izmjenom Zakona 2018. godine (NN 118/18) gornja granica kazne povećava se s osam na deset godina.

U stavku 2. kriminalizira se „*tko zarađuje od pornografskih predstava u kojima sudjeluje dijete ili na drugi način iskorištava dijete za pornografske predstave, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.*“ (NN 125/11). Izmjenom 2018. godine (NN 118/18) pooštrilo se kažnjavanje počinitelja s deset godina na dvanaest godina. Uključivanje zarađivanja od pornografskih predstava čime se obuhvaća i one počinitelje koji nisu dijete osobno vidjeli, a njihovim postupanjem povećava se opasnost od zlorabe, uvelike se doprinijelo boljoj zaštiti žrtve (Pavlović, 2015; prema Kasunić, 2016).

Stavak 3. kriminalizira „*silu, prijetnju, obmanu, prijevaru, zlorabu ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti u svrhu prisiljavanja ili navođenja djeteta za sudjelovanje u pornografskoj predstavi*“.

U stavku 4. navodi se kako će se kaznom zatvora kazniti „*tko gleda pornografsku predstavu uživo ili putem komunikacijskih sredstava ako je znao ili je morao i mogao znati da u njoj sudjeluje dijete*“ (NN 125/11). Odnosno, kažnjava se svaka osoba koja je prema objektivnim okolnostima i svojim osobnim sposobnostima morala i mogla znati da u pornografskoj predstavi sudjeluju djeca (Turković 2013; prema Kasunić, 2016).

U stavku 5. navodi se oduzimanje i uništavanje predmeta i materijala povezanih s kaznenim djelom.

Izmjenom Zakona 2019. godine (NN 126/19) dodaje se definicija pornografske predstave te glasi: „*Pornografska predstava je prikazivanje uživo ili putem komunikacijskih sredstava pravog djeteta ili realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili spolnih organa pravog djeteta, realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete u spolne svrhe*“. Članak 164. Kaznenog zakona proširen je definicijom pornografske predstave u skladu s člankom 2. (e) Direktive o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece te dječje pornografije. Ovom Direktivom jasno je definirano da se izraz "pornografska predstava" odnosi na prikazivanje uživo, uključujući korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije, gdje dijete sudjeluje u stvarnom ili simuliranom seksualnom činu ili gdje su prikazani spolni organi djeteta, prvenstveno za seksualne svrhe. Predložena definicija pornografske predstave u članku 164. stavku 6. nadilazi zahtjeve Direktive jer uključuje i prikazivanje realno prikazanog nepostojećeg djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete u stvarnom ili simuliranom seksualno eksplicitnom ponašanju, kao i njihovih spolnih organa u seksualne svrhe. Ovim širokim definiranjem pojma pornografske predstave osigurava se usklađena kaznenopravna zaštita djece od pornografskih kaznenih djela (Hrvatski sabor, 2019).

Članak 165. Upoznavanje djece s pornografijom

U stavku 1. navodi se: „*tko djetetu mlađem od petnaest godina proda, pokloni, prikaže ili javnim izlaganjem, posredstvom računalnog sustava, mreže ili medija za pohranu računalnih podataka ili na drugi način učini pristupačnim spise, slike, audiovizualne sadržaje ili druge predmete pornografskog sadržaja ili mu prikaže pornografsku predstavu, kaznit će se kaznom zatvora do 3 godine*“ (NN 125/11). Izmjenom Zakona 2018. godine (NN 118/18) kažnjavanje počinitelja pooštrava se s maksimalne kazne od 3 godine, na period od 6 mjeseci do 5 godina. Ovaj stavak specifično se odnosi na djecu mlađu od petnaest godina, u prethodna dva članka navođenjem termina dijete obuhvaćaju se sve osobe do osamnaeste godine. Ovim člankom kažnjava se i bilo kakvo izlaganje pornografskog sadržaja djeci čime se štiti njihova nevinost (Kasunić, 2016).

Stavak 2. predviđa oduzimanje i uništavanje predmeta i materijala povezanih s kaznenim djelom.

U stavku 3. daje se definicija pornografije, a to je: „*materijal koji vizualno ili na drugi način prikazuje osobu u pravom ili simuliranom spolno eksplicitnom ponašanju ili koji prikazuje spolne organe ljudi u spolne svrhe. Materijali koji imaju umjetnički, medicinski ili znanstveni značaj ne smatraju se pornografijom u smislu ovog članka*“ (NN 125/11).

3. OPSEG PROBLEMA

Uvodno je važno istaknuti kako je procjena zastupljenosti ovog problema na globalnoj razini izrazito složena, s obzirom na raznolike izvore podataka i različite definicije koje se primjenjuju u zakonodavstvima različitih država, osobito kada se analiziraju službeni izvori. Ova raznolikost otežava uspostavljanje univerzalnih pokazatelja i usporedbi među zemljama. Iz tog razloga, u nastavku teksta prikazani su rezultati nekoliko provedenih studija koje su koristile različite izvore podataka, s ciljem pružanja uvida u složenost i rasprostranjenost ovog fenomena kroz različite metodološke pristupe i perspektive.

3.1. Globalna razina

Interpol (Međunarodna organizacija kriminalističke policije) je međunarodna organizacija koja olakšava suradnju među policijskim snagama različitih država u borbi protiv kriminala. Najveća je međunarodna policijska organizacija s 195 država članica. Glavna misija Interpola je omogućiti i podržati međunarodnu policijsku suradnju, čak i kada među članicama ne postoje diplomatski odnosi. Interpol pomaže u borbi protiv različitih vrsta kriminala. Koristi različite alate kako bi pomogao u borbi protiv kriminala: crvene tjeralice koje se izdaju za traženje uhićenja pojedinaca koji su optuženi za teška kaznena djela i nalaze se u bijegu, baze podataka koje se koriste za praćenje i razmjenu informacija o kriminalcima te specijalizirane timove (Interpol, n.d.).

Studija *Towards a Global Indicator on Unidentified Victims in Child Sexual Exploitation Material* nastala je u suradnji ECPAT-a i Interpola 2018. godine. Prvi dio istraživanja odnosio se na analizu više od milijun medijskih datoteka materijala vezanog uz seksualno iskorištavanje i zlostavljanje djece u Međunarodnoj bazi podataka o seksualnom iskorištavanju djece (ICSE), dok je drugi dio istraživanja proveden u suradnji s pripadnicima policije i stručnjacima za seksualno iskorištavanje djece iz cijelog svijeta. Rezultati analize materijala iz ICSE baze podataka pokazuju da je u 73% slučajeva gdje je zabilježen spol žrtve, 65% neidentificiranih medijskih datoteka prikazivalo djevojčice, 31% prikazivalo je dječake, a u 4% slučajeva prikazane su bile i djevojčice i dječaci. Kada su dječaci prikazani u materijalima zlostavljanja, češće su bili izloženi težim oblicima zlostavljanja ili temama vezanim uz parafilije. U 93% analiziranog materijala mogla se odrediti etnička pripadnost žrtava. Od toga, 77% materijala prikazivalo je bijelu djecu, 10% latino djecu, također 10% azijsku djecu, a 2% prikazivalo je Afroameričke žrtve. U slučajevima gdje se mogla odrediti dob neidentificiranih žrtava, 56%

prikazivalo je predpubertetsku djecu, 25% pubertetsku djecu, a 4% dojenčad i malu djecu. U 14% slučajeva prikazana su djeca iz više dobnih skupina. Studija je otkrila povezanost između dobi žrtve i težine zlostavljanja. Kada su žrtve bile mlađe, zlostavljanje je češće bilo teže. Također je utvrđeno da su vrlo mala djeca bila češće izložena zlostavljanju i iskorištavanju koje je uključivalo dodatne parafilicne teme u usporedbi s pubertetskim žrtvama. Od analiziranih serija, 72% prikazivalo je jednu žrtvu, 16% uključivalo je dvije žrtve, 4% prikazivalo je tri žrtve, 2% obuhvaćalo je četiri žrtve, a 6% prikazivalo je pet ili više žrtava. Od analiziranog materijala, 85% prikazivalo je seksualno zlostavljanje djece, dok je 15% sadržavalo materijale koji su prikazivali seksualne aktivnosti koje su bile eksploatacijske prirode. Što se tiče počinitelja, spol počinitelja mogao je biti identificiran u manje od polovice svih analiziranih serija. Velika većina (93%) počinitelja bili su muškarci. Žene počiniteljice najčešće su bile prikazane zajedno s muškim počiniteljima u uzorku (6%). Kada su slike prikazivale muškarce i žene koji zajedno zlostavljaju dijete, gotovo uvijek su muškarci snimali seksualne aktivnosti, dok su žene aktivno sudjelovale u zlostavljanju djeteta. U slučajevima kada su žene same zlostavljale dijete (2%), te žene su izgledale mlađe (kasna adolescencija ili rano odraslo razdoblje) u usporedbi s onima koje su zlostavljale dijete zajedno s muškarcem. Zbog različitih problema, uključujući mogućnost da počinitelji prikrivaju svoj identitet prilikom stvaranja materijala seksualnog zlostavljanja djece, samo u manje od 25% slučajeva bilo je moguće odrediti etničku pripadnost počinitelja. Kada je ta odredba bila moguća, 79% počinitelja bili su bijelci, 12% bili su Latinoamerikanci, 4% bili su Afroamerikanci te 3% posto Azijati (Interpol i ECPAT, 2018).

Internet Watch Foundation (IWF) neprofitna je organizacija koja za cilj ima osiguravanje interneta kao sigurnog mjesta za sve korisnike. Unaprijeđenu tehnologiju koriste kako bi se otkrili, spriječili, uklonili i ometali materijali seksualnog zlostavljanja djece na internetu. Kroz svoje djelovanje surađuje s policijom, vladama i nevladinim organizacijama diljem svijeta. Na godišnjoj razini pišu se analize materijala koji je prijavljen preko njihovih portala (IWF, n.d.).

Najnovije izvješće odnosi se na 2023. godinu u kojoj je zabilježeno 392.665 prijava na nekom od 50 portala za prijavu, što je porast od 5% u odnosu na 2022. godinu. S obzirom na dob žrtve, tijekom posljednje tri godine pornografski sadržaj najčešće prikazuje djecu u dobi od 11 do 13 godina, također zabilježeno je smanjenje za 4% u ovoj dobnj skupini tijekom 2023. godine u usporedbi s 2021. i 2022. godinom. Međutim, sadržaj koji prikazuje djecu u dobi od 7 do 10 godina porastao je za 5% s obzirom na prethodnu godinu. Materijal najčešće prikazuje djevojčice (97%) što je konzistentno kao i prethodnih godina, materijal koji prikazuje dječake

također je konzistentan kao i prethodnih godina (1%). Materijal koji uključuje i djevojčice i dječake nastavio je činiti mali udio pornografskog sadržaja. Europa je i dalje je na vrhu, kao i proteklih godina, po broju slika i videozapisa seksualnog zlostavljanja djece. Tri od svakih pet ilegalnih materijala koji prikazuju seksualno zlostavljanje djece prepoznato je u nekoj od država članica Europske Unije, što čini ukupno 51%. Države s najvećim brojem poslužitelja s kojih su se objavljivali ovakvi materijali su Nizozemska (33%) i Bugarska (6%). U izvješću iz 2020. godine zabilježeno je oko 25 000 prijava sadržaja kategorije A seksualnog zlostavljanja djece, dok se 2023. godine bilježi rekordan broj prijava istog sadržaja, a to je 62 652. Kategorija A seksualnog zlostavljanja djece uključuje najteže vrste seksualnog zlostavljanja uključujući silovanje djece, beba pa čak i novorođenčadi, kao i radnje koje uključuju bestijalnost ili sadizam (IWF, 2024).

International Association of Internet Hotlines (INHOPE) globalna je mreža hotline-ova koja se bori protiv ilegalnog sadržaja na internetu, posebno materijala koji prikazuje seksualno zlostavljanje djece. Organizacija je osnovana 1999. godine i ima članove u 50 zemalja. INHOPE-ovi članovi pružaju sigurne i anonimne načine za prijavljivanje ilegalnog sadržaja, surađuju s industrijom interneta, zakonodavcima i policijskim agencijama kako bi uklonili takav sadržaj i zaštitili žrtve (INHOPE, n.d.).

U godišnjem izvješću za 2023. godinu broj prijava iznosi 785.322. Podaci pokazuju da 95% materijala koji je klasificiran kao ilegalan prikazuje djevojčice, 3% odnosi se na dječake te preostalih 2% na materijal koji prikazuje i djevojčice i dječake. Najzastupljeniji materijal prikazuje djecu u dobi od 3 do 13 godina (83%), dok se bilježi i rast materijala koji prikazuje djecu u dobi od 14 do 17 godine, u odnosu na 2022. godinu to povećanje iznosi 5%. Web stranice i web stranice za postavljanje i dijeljenje slika ostale su dominantne kategorije koje počinitelji koriste te čine otprilike 42% i 39% prijavljenog sadržaja. Na trećem mjestu su forumi, koji čine oko 9%. Ovaj trend podudara se s uzorcima primijećenima 2022. godine, gdje su web stranice za postavljanje i dijeljenje slika (38%), web stranice (33%) i forumi (12%) istaknuti kao najkorištenije platforme za distribuciju ilegalnog sadržaja. Što se tiče globalnog područja, podaci se ne prikupljaju ili se prikupljaju u malom broju iz država na području Afrike, jugoistočne Azije i Južne Amerike. Broj država iz kojih se sadržaj postavljao jest 84, što i dalje predstavlja značajan porast u odnosu na 2020. godinu kada je potencijalni pornografski materijal na kojem su prikazana djeca otkriven u samo 49 zemalja. Na području Europe, Nizozemska se ističe s daleko najvećim udjelom počinitelja koji postavljaju ilegalan materijal na internet (61%). Ostale države su: Njemačka (9%), Bugarska (8%), Slovačka (7%) i

Francuska (6%). Hrvatska spada u kategoriju onih koji proizvode manje od 1% takvog sadržaja. Gledajući globalnu razinu Nizozemska se ponovno nalazi na prvom mjestu i čini (33%), Sjedinjene Američke Države (16%), Njemačka (9%), Hong Kong (8%) te Rusija (6%) (INHOPE, 2024).

Pandemija COVID-19 imala je značajan utjecaj na promjene u obrascima kriminalnih aktivnosti širom svijeta. Zatvaranje i ograničavanje kretanja doveli su do smanjenja određenih kontaktnih vrsta kaznenih djela, dok su istovremeno povećali rizik od drugih, uključujući online kriminal i obiteljsko nasilje. Korištenje interneta u vrijeme pandemije stvorilo je nove prilike za cyber kriminal, uključujući prevare i seksualnu eksploataciju djece. Tijekom pandemije, većina djece i mladih bila je fizički i socijalno izolirana od prijatelja i pouzdanih odraslih, što je ugrozilo njihovo emocionalno i mentalno zdravlje (Harris i sur., 2021). Zatvaranja su dovela do toga da su mnogi mladi ljudi provodili više vremena online, često uz nedostatak roditeljskog nadzora (Hantrais i sur., 2021; prema Harris i sur., 2021). Ograničenja kretanja i druge mjere tijekom pandemije vjerojatno su spriječile počinitelje da putuju, što je dovelo do preusmjeravanja njihove pažnje na razmjenu materijala koji prikazuje seksualno zlostavljanje djece online (EUROPOL, 2020). Tijekom pandemije, zabilježen je porast u prijavljivanju i otkrivanju materijala seksualne zlostave djece (EUROPOL, 2020). Službeni policijski podaci o kaznenim djelima seksualne viktimizacije djece u Hrvatskoj, u razdoblju od 2019. godine do 2020. godine pokazuju smanjenje od 20% u prijavljivanju ovih kaznenih djela (Kovčo Vukadin, 2021). S obzirom na pojedinačnu vrstu kaznenog djela unutar svih promatranih kaznenih djela seksualne viktimizacije djece, u 2020. zabilježen je pad u broju prijava silovanja i spolne zloporabe djeteta mlađeg od petnaest godina, dok je povećan broj prijava vidljiv za kaznena djela spolnog uznemiravanja, mamljenja djece za zadovoljenje spolnih potreba, iskorištavanja djece za pornografiju te upoznavanje djece s pornografijom (Kovčo Vukadin, 2021).

3.2. Nacionalna razina

Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP) Republike Hrvatske ključna je institucija odgovorna za održavanje javne sigurnosti, provođenje zakona i upravljanje policijskim poslovima. Redovito provodi preglede sigurnosnih pokazatelja kako bi pratili stanje javne sigurnosti i kriminaliteta u zemlji. Ovi pregledi obuhvaćaju analizu prijavljenih kaznenih djela, prekršaja te statističke podatke o broju oštećenih osoba. Pregledi uključuju različite aspekte sigurnosti, kao što su vrste kaznenih djela, geografska raspodjela incidenata te demografske karakteristike

počinitelja i žrtava. Cilj ovih pregleda je identifikacija trendova i obrazaca u kriminalitetu kako bi se razvile efikasne strategije za prevenciju i suzbijanje kriminala (MUP, 2023).

Za potrebe ovog diplomskog rada, svi podaci koji su prikazani odnose se na kaznena djela koja su obuhvaćena XVII. glavom Kaznenog zakona, spolno iskorištavanje i zlostavljanje djeteta. Kaznena djela na koja se stavlja fokus su ona koja su povezana s dječjom pornografijom, a to su: Čl. 163. Iskorištavanje djece za pornografiju, Čl. 164. Iskorištavanje djece za pornografske predstave te Čl. 165. Upoznavanje djece s pornografijom. Prikupljeni podaci odnose se na razdoblje od 2013. do 2023. godine.

Prema podacima prikazanim u Tablici 1., ukupni broj kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta raste od 2013. do 2023. godine. Najveći porast između dvije uzastopne godine zabilježen je 2018. godine kada iznosi 543, dok je 2019. godine bilo prijavljeno 800 slučajeva, što je porast od 47%. Godina u kojoj je zabilježen najveći broj prijavljenih slučajeva je 2023. godina, s 1.048 slučajeva.

Broj prijavljenih kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju značajno se povećava od 2013. do 2023. godine. Najveći broj slučajeva zabilježen je 2023. godine s 460 slučajeva. Broj prijava za kaznena djela iskorištavanja djece za pornografske predstave relativno je nizak i varira kroz godine, s povremenim godinama bez prijavljenih slučajeva. Najviše prijavljenih slučajeva bilo je 2016. godine s 5 slučajeva. Broj prijava kaznenih djela upoznavanja djece s pornografijom također varira, ali pokazuje trend rasta, osobito u zadnjim godinama. Najviše prijavljenih slučajeva zabilježeno je 2023. godine sa 128 slučajeva. Udio prijavljenih kaznenih djela dječje pornografije u ukupnom broju prijava kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta također se povećava kroz godine. Najviši udio zabilježen je 2022. godine sa 62%, dok je u 2023. godini taj udio 56%.

Postoji opći porast broja prijavljenih kaznenih djela vezanih uz spolno iskorištavanje i zlostavljanje djece tijekom analiziranog perioda. Najveći broj slučajeva odnosi se na čl. 163 Iskorištavanje djece za pornografiju, koji pokazuje kontinuirani rast. Čl. 164. Iskorištavanje djece za pornografske predstave ima značajno manje slučajeva i varira. Čl. 165 Upoznavanje djece s pornografijom također pokazuje rast, posebno u zadnjim godinama. Udio kaznenih djela dječje pornografije u ukupnom broju kaznenih djela spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djeteta značajno je porastao, što ukazuje na povećanu učestalost ili prijavljivanje ovih kaznenih djela.

Tablica 1. Prijavljena kaznena djela seksualnih delikata na štetu djeteta u razdoblju od 2013. do 2023. godine (MUP 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023)

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Ukupno- XVII. kaznena djela spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djeteta	372	521	477	638	491	543	800	610	949	884	1.048
163. Iskorištavanje djece za pornografiju	61	141	118	207	185	120	163	227	363	440	460
164. Iskorištavanje djece za pornografske predstave	3	/	/	5	1	4	/	3	4	3	3
165. Upoznavanje djece s pornografijom	24	19	43	110	71	107	86	90	91	109	128
Udio kaznenih djela dječje pornografije u XVII. glavi KZ	24%	31%	34%	50%	52%	43%	31%	52%	48%	62%	56%

Statistički podaci u Tablici 2. prikazuju podatke o osobama oštećenim kaznenim djelima spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta u periodu od 2013. do 2023. godine. Tablica je podijeljena u nekoliko sekcija koje se odnose na ukupna kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, iskorištavanje djece za pornografiju, iskorištavanje djece za pornografske predstave i upoznavanje djece s pornografijom. Svaka sekcija sadrži informacije o spolu žrtava i dobi (djeca do 14 godina).

Iz Tablice 2. vidljivo je kako broj osoba oštećenih kaznenim djelima spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta pokazuje značajne varijacije tijekom godina, s minimalnim brojem zabilježenim 2013. godine (359 slučajeva) i maksimalnim brojem 2023. godine (809 slučajeva). Većina žrtava su djevojčice, s postotkom koji varira, ali ostaje visok tijekom svih godina (najviši postotak zabilježen je 2013. godine s 88,8%, dok je najniži 2023. godine sa 79,2%). Djeca do 14 godina čine značajan dio žrtava, s postotkom koji također varira kroz godine. Osobe oštećene kaznenim djelom iskorištavanje djece za pornografiju raste od 36 u 2013. godini do vrhunca u 2022. godini sa 242 slučaja, zatim pada na 221 slučaj u 2023. godini. Većina žrtava su djevojčice, s visokim postotcima koji variraju od 69,4% do 94,5%. Djeca do 14 godina čine značajan postotak žrtava, s povećanjem broja u 2023. godini (25,3%). Osobe oštećene kaznenim djelom iskorištavanja djece za pornografske predstave relativno su rijetke, s najviše 5 slučajeva u 2015. godini. Posljednjih godina zabilježena su 3 slučaja godišnje. U većini godina, 100% žrtava bile su djevojčice. Broj osoba oštećenih kaznenim djelom upoznavanja djece s pornografijom pokazuje oscilacije tijekom godina, s minimalnim brojem od 32 slučaja u 2013. godini i maksimalnim brojem od 128 slučajeva u 2023. godini. Većina žrtava su također djevojčice, ali postotak se smanjuje u kasnijim godinama (najniži zabilježen 2023. godine sa 61,7%). Djeca do 14 godina čine značajan postotak žrtava, s primjetnim varijacijama tokom godina.

Podaci ukazuju na to da je broj kaznenih djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece u porastu tokom analiziranog perioda, s posebnim porastom zabilježenim posljednjih godina. Osobe oštećene kaznenim djelima iskorištavanja djece za pornografiju bilježe rast zadnjih godina, dok se broj ženskih žrtava smanjuje. Ovakvi podaci u skladu su s podacima na globalnoj razini o porastu muških žrtava dječje pornografije. Broj žrtava koje su mlađe od 14 godina varira kroz promatrano razdoblje. Žrtve kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografske predstave relativno su stabilne tijekom promatranog razdoblja. Broj žrtava kaznenih djela upoznavanja djece s pornografijom osciliraju tijekom godina te bilježe pad ženskih žrtava. Broj žrtava mlađih od 14 godina oscilira kroz razdoblje, s padom posljednjih godina.

Tablica 2. Osobe oštećene kaznenim djelima prikazane prema zakonskoj klasifikaciji, spolu i dobi (MUP 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023)

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Ukupno-kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta	359	491	448	566	458	523	748	533	784	687	809
Ženski %	319 88,8	419 85,3	381 85	488 86,2	401 87,6	461 88,1	607 81,1	455 85,4	647 82,5	569 82,9	641 79,2
Djeca do 14. god %	151 42,1	202 41,1	198 44,2	212 37,5	147 32,1	161 30,8	330 44,1	170 31,9	295 37,6	199 29	300 37,1
Iskorištavanje djece za pornografiju %	36 10	111 22,6	83 18,6	135 23,9	151 33	98 18,7	110 14,7	144 27	187 23,9	242 35,2	221 27,3
Ženski %	25 69,4	94 84,7	62 74,7	109 80,7	136 90,1	90 91,8	104 94,5	133 92,3	169 90,4	207 85,5	167 75,6
Djeca do 14. god %	6 16,7	17 15,3	29 35	33 24,4	31 20,5	12 12,2	31 28,2	34 23,6	41 21,9	42 17,4	56 25,3
Iskorištavanje djece za pornografske predsive %	3 0,8	/	1 0,2	5 0,9	1 0,2	4 0,8	1 0,1	3 0,6	4 0,5	3 0,4	3 0,4
Ženski %	/	/	1 100	5 100	/	4 100	1 100	3 100	4 100	3 100	3 100
Djeca do 14. god %	1 33,3	/	1 100	1 20	/	1 25	/	/	1 25	1 33,3	/
Upoznavanje djece s pornografijom %	32 8,9	17 3,5	43 9,6	109 19,3	71 15,5	108 20,7	87 11,6	93 17,4	91 11,6	109 15,9	128 15,8
Ženski %	27 84,3	12 70,6	30 69,8	89 81,7	49 69	92 85,2	75 86,2	71 76,3	67 73,6	69 63,3	79 61,7
Djeca do 14. god %	21 65,7	11 64,7	21 48,8	62 56,9	23 32,4	31 28,7	38 43,7	26 28	50 54,9	32 29,4	53 41,4

4. POJAVNI OBLICI

Definicija koja je predložena u Fakultativnom protokolu uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji zanimljiva je jer se odnosi na prikaz "na bilo koji način". Ovo je široka odredba koja obuhvaća sve oblike dječje pornografije, dok se većina zemalja u svojim inkriminacijama, kao i drugi međunarodni dokumenti, ograničavaju na vizualne prikaze (Gillespie, 2017).

Internet je otvorio nezamislive mogućnosti za razvoj komunikacija i pristup informacijama, ali je također dodao novu dimenziju problemu seksualnog interesa za djecu. Internet zapravo nije samo sredstvo za prijenos slika i videozapisa, već je ključni element u fenomenu dječje pornografije, olakšavajući njezinu proizvodnju, distribuciju i konzumaciju (Negredo i Hererro, 2016). Konkretno, internet omogućava lagan pristup pornografskom materijalu, dostupnost besplatnog raznovrsnog materijala te anonimno dobivanje i korištenje slika (Seto, 2013; prema Negredo i Hererro, 2016). Dječja pornografija može biti smještena na web stranicama, razmijenjena putem e-pošte ili u e-grupama, dijeljena u stvarnom vremenu putem web kamere, distribuirana putem foramskih grupa gdje korisnici razgovaraju o svojim zajedničkim interesima i dijele audiovizualni materijal ili se može razmjenjivati u chat sobama (Wortley Smallbone, 2006; prema Negredo i Herrero, 2016).

Postoje četiri široke kategorije materijala:

Fotografije su najčešći oblik dječje pornografije (Quayale i Taylor, 2002). One mogu biti snimljene pomoću različitih uređaja, od profesionalnih fotoaparata do mobilnih telefona (Dyer, 2013). Fotografije se često dijele putem interneta, koristeći različite platforme, uključujući društvene mreže, forume i darknet (Kleemans i De Poot, 2008). Distribucija fotografija je brza i široko rasprostranjiva, što otežava njihovo praćenje i uklanjanje (Quayale i Taylor, 2002). Tablica 3 daje prikaz taksonomije vizualne dječje pornografije.

Tablica 3. Taksonomija različitih vrsta vizualne dječje pornografije (Taylor, Holland i Quayale, 2001; prema Negrodo i Herrero, 2016)

Naziv	Karakteristike
Indikativne	Neerotske i neseksualizirane slike koje prikazuju djecu u donjem rublju ili kupaćim kostimima iz bilo kojeg izvora. Slike djece koja se igraju u normalnim okruženjima, u kojima kontekst ili organizacija slika ukazuje na neprikladnost
Nudističke	Slike gole ili polugole djece u prikladnom nudističkom okruženju i iz legitimnih izvora.
Erotske	Potajno snimljene fotografije djece na igralištima ili u drugim sigurnim okruženjima na kojima se vidi donje rublje ili naznake golotinje djeteta.
Pozirajuće	Namjerno postavljene slike djece potpuno odjevene, djelomično odjevene ili gole (pri čemu količina, kontekst i organizacija sugerira seksualni interes).
Erotsko pozirajuće	Namjerno postavljene slike potpuno, djelomično odjevene ili gole djece u seksualiziranim ili provokativnim pozama.
Eksplicitno erotsko pozirajuće	Slike s naglaskom na genitalijama, gdje je dijete golo, djelomično odjeveno ili potpuno odjeveno.
Eksplicitna seksualna aktivnost	Slike koje prikazuju dodirivanje, uzajamno i samozadovoljavanje, oralni seks i snošaj djeteta, bez uključenja odrasle osobe.
Zlostavljajuće	Slike djece koja su izložena seksualnom napadu, uključujući digitalno dodirivanje, uključujući odraslu osobu.
Grubo zlostavljajuće	Krajnje opscene slike seksualnog napada, uključujući penetrativni seks, masturbaciju ili oralni seks, koji uključuje odrasle osobe.

Crteži dječje pornografije mogu biti ručno izrađeni, stvoreni tradicionalnim umjetničkim tehnikama poput crtanja ili slikanja, ili digitalno stvoreni kompjuterski generirani crteži koji mogu biti vrlo realistični (Quayle i Taylor, 2001). Ova kategorija uključuje slike koje prikazuju djecu u seksualno eksplicitnim situacijama, ali nisu stvarne fotografije (Taylor i Quayle, 2003). Iako crteži ne uključuju stvarne žrtve, oni i dalje pridonose normalizaciji i poticanju pedofilskih sklonosti. Pravni status ovih materijala varira, ali mnoge zemlje ih tretiraju kao ilegalne zbog potencijalnog štetnog utjecaja na društvo i mogućnosti da potiču stvarne zločine protiv djece (Davidson i Goddard, 2005).

Tekstualni materijali uključuju priče, scenarije ili opisne tekstove koji prikazuju ili promoviraju seksualnu zlorporabu djece (McCoy, 2011). Ovi materijali mogu biti objavljeni na blogovima, forumima ili distribuirani putem e-maila i drugih digitalnih komunikacijskih kanala (Weber i McCoy, 2014). Iako tekstovi ne prikazuju vizualne slike, oni mogu imati sličan štetan utjecaj na način da potiču neprikladno ponašanje i normaliziraju seksualno zlostavljanje djece (EUROPOL, 2021).

Zvukovni zapisi dječje pornografije manje su uobičajeni, ali jednako zabrinjavajući (Finkelhor i Jones, 2006). Ovi zapisi mogu uključivati snimke glasova djece u seksualno eksplicitnim situacijama (Mason i Bowers, 2010). Zvukovi se često dijele putem interneta i mogu se koristiti u kombinaciji s drugim oblicima dječje pornografije (Kleemans i De Poot, 2008). Njihovo postojanje dodatno komplicira identifikaciju i uklanjanje takvih materijala jer zahtijevaju specijalizirane alate za analizu zvuka. Analiza zvučnih zapisa može biti tehnički zahtjevna, jer je potrebno razlikovati stvarne dječje glasove od sintetički generiranih ili manipuliranih zvukova (Akdeniz, 2008).

5. ZNAČAJKE POČINITELJA

5.1. Počinitelji

U literaturi, osobe koje koriste dječju pornografiju često se pojavljuju kao heterogena skupina s malim razlikama u tipologijama, posebno u vezi s motivacijskim (npr. seksualni interes) i ponašajnim (npr. proizvodnja, distribucija) komponentama dječje pornografije (Gottfried i sur., 2020). Briggs i sur. (2011; prema Gottfried i sur., 2020) predložili su dvije podskupine internetskih prijestupnika: oni pokretani fantazijama i oni motivirani kontaktom. Prijestupnici pokretani fantazijama oni su koji sudjeluju u seksualnoj interakciji (npr. cybersex) bez namjere da se susretnu sa žrtvom izvan interneta, dok su prijestupnici motivirani kontaktom oni koji žele sudjelovati u seksualnoj interakciji sa žrtvom izvan interneta. Ovakvu podjelu potvrdila su i kasnija istraživanja, primjerice DeHart i sur. (2017) koji su proširili tipologiju na 4 kategorije: *cyber-sex offenders* (oni koji su sudjelovali ili poticali eksplicitno ponašanje, ali nisu poticali susrete uživo), *schedulers* (poticali su susrete uživo, ali nisu sudjelovali ili poticali eksplicitno ponašanje), *cybersex/scheduler offenders* (sudjelovali su ili poticali eksplicitno ponašanje te planirali susret uživo) te *buyers* (povezani su s trgovanjem ljudima te se

materijalima koriste za ostvarivanje financijske dobiti). Na temelju intervjua provedenih s počiniteljima dječje pornografije, kao motivaciju za prvotno gledanje dječje pornografije, najviše počinitelja izvijestilo je o slučajnoj izloženosti takvom sadržaju te znatizelji (Meridian i sur., 2013). Na temelju objašnjenja o nastavku gledanja takvog sadržaja, proizašle su dvije sub teme. Prva se odnosi na *seksualni identitet* te obuhvaća gledanje dječje pornografije kao zamjene za adekvatan seksualni objekt, nedostatak seksualnog partnera primjerene dobi te seksualna privlačnost prema maloljetnicima. Druga sub tema obuhvaćala je *progresiju s legalnog materijala* zbog dulje izloženosti i potencijalne desenzitizacije legalnoj pornografiji (Meridian i sur., 2013). Kontakt s drugim korisnicima CSAM-a može ojačati kognitivne distorzije koje potiču gledanje, distribuciju i stvaranje CSAM-a, kao i kontaktiranje djece u seksualne svrhe (Insoll i sur., 2022).

Demografske karakteristike počinitelja dječje pornografije pokazuju da su uglavnom bijelci, u dobi između 25 i 50 godina i češće zaposleni nego kontaktni seksualni prijestupnici (McCharty, 2012; prema Houtepen i sur., 2014). Gotovo svi počinitelji (95%) osuđeni za kaznena djela dječje pornografije bili su bijelci, dok su manjine činile veći udio počinitelja neseksualnih kaznenih djela povezanih s dječjom pornografijom (Cohen i Spidell, 2016). Bijelci češće čine seksualne prijestupe na štetu djece od Afro-amerikanaca, dok počinitelji s antisocijalnim poremećajem ličnosti češće čine seksualne prijestupe prema odraslima (Elbert i sur., 2022). Počinitelji dječje pornografije dolaze iz svih društvenih slojeva te većina nema kriminalnu prošlost, a mnogi od njih imaju iznadprosječnu inteligenciju i visoko obrazovanje. Ovakve rezultate potvrđuju i ostala istraživanja koja pokazuju da su počinitelji kaznenih djela povezanih s dječjom pornografijom općenito visoko funkcionalni i društveno prilagođeni, s manje opsežnom i raznolikom poviješću kriminalnih aktivnosti u usporedbi s onima koji čine kaznena djela izravnog kontakta (Henshaw i sur., 2015; prema Gaskell, 2024). Često rade u sektorima s malo socijalne interakcije ili gdje imaju kontakt s djecom (Vejmelka i sur., 2017). Internet je povećao broj onih koji nemaju fizički kontakt sa žrtvama (Wortley i Smallbone, 2006; prema Houtepen i sur., 2014). Istraživanje provedeno s djecom koja su bila seksualno zlostavljana putem prijenosa uživo, pri čemu je zlostavljanje snimljeno i dijeljeno putem interneta, pokazalo je da su počinitelji najčešće bili roditelj, poznanik djeteta ili njihove obitelji, ili osoba u poziciji povjerenja (Canadian Centre for Child Protection, 2017; prema CECSA, 2023).

Babchishim i sur. (2011) provedli su meta-analizu triju studija koje su istraživale psihološke karakteristike korisnika dječje pornografije, zlostavljača djece, seksualnih prijestupnika te

odraslih pacijenata s parafilijским problemima bez kriminalnog ponašanja. Uspoređujući ih s općom populacijom, imali su veće stope iskustva fizičkog i seksualnog zlostavljanja. Rana izloženost materijalu o zlostavi djece može imati dugoročne negativne posljedice na razvoj i mentalno zdravlje osobe u odrasloj dobi (Insoll i sur., 2022). Također, napominju kako počinitelji povezani s dječjom pornografijom imaju tendenciju pokazivanja veće empatije od počinitelja zlostavljanja djece. No istovremeno, korisnici pornografije generiraju fantaziju pseudointimnosti s maloljetnicima na slikama, što im omogućuje razvoj fiktivnog emocionalnog odnosa s njima. Korisnici dječje pornografije pokazali su značajno veći obrazac seksualnog uzbuđenja prema djeci u usporedbi s ostale tri promatrane skupine. Seto i sur. (2011; prema Seto i Ahmed, 2014) otkrili su da je više od polovice (61%) počinitelja dječje pornografije izvijestilo o većoj seksualnoj uzbuđenosti prikazima djece nego odraslih. Radi se o većem postotku nego što se našao među seksualnim prijestupnicima s dječjim žrtvama, što je dovelo do potrebe da se dječja pornografija smatra dijagnostičkim pokazateljem pedofilije. Oni koji su osuđeni za kaznena djela vezana uz dječju pornografiju imali su manje ozbiljnu kriminalnu prošlost, postigli su višu razinu obrazovanja i zaposlenosti, rjeđe su patili od problema s ovisnostima i imali su jače socijalne mreže podrške u usporedbi s onima koji su osuđeni za kontaktne seksualne napade (Cohen i Spidell, 2016).

Osobe koje posjeduju dječju pornografiju često su stereotipizirane kao mentalno bolesne, no istraživanja, međutim, pokazuju složeniju sliku (Negredo i Herrero, 2016). Primarna psihopatologija povezana s počiniteljima prekršaja dječje pornografije je pedofilija. Analiza slika pohranjenih od strane korisnika dječje pornografije ne samo da može ukazivati na njihov pedofilski interes, već ponekad pruža informacije o prisutnosti kompulzivne komponente u pristupanju, pohrani i prikupljanju takvih slika (Negredo i Herrero, 2016). Rezultati istraživanja Elbert i sur. (2022) pokazali su nisku pozitivnu povezanost pedofilije, kao i dobi prvog kontakta s policijom ili uhićenja te iskustva seksualne viktimizacije počinitelja s posjedovanjem dječje pornografije. Transvestitski fetišizam i ovisnost o pornografiji su umjereno pozitivno povezani s posjedovanjem dječje pornografije, dok su prijašnja uhićenja za kontaktne seksualne prijestupe nisko negativno povezana s posjedovanjem dječje pornografije. Kod počinitelja optuženih za distribuiranje dječje pornografije statistički značajan rezultat visoke negativne povezanosti dobiven je samo na varijabli prijašnjih uhićenja za seksualne prijestupe. Veličina i organizacija kolekcije materijala dječje pornografije ukazuje na razinu uključenosti korisnika u kriminalno ponašanje. Odnosno, oni koji su pohranjivali veći broj pornografskog sadržaja djece imali su iskustvo alkoholizma oca, nasilja u obitelji i narušenih partnerskih odnosa te rastave

roditelja (Vejmelka i sur., 2017). Uz obiteljsku patologiju, kod ovih osoba zabilježen je i određeni oblik socijalne patologije, najčešće alkoholizam počinitelja, kao i depresija, pokušaji samoubojstva i posttraumatski stresni poremećaj (Vejmelka i sur., 2017).

Počinitelji dječje pornografije općenito su opisani kao osobe s deficitima u intimnosti i problemima sa seksualnom samokontrolom (Gaskell, 2024). U jednom od rijetkih istraživanja koja proučavaju recidivizam kod online seksualnih prijestupnika, Seto i Eke (2015; prema Gottfried, 2020) istraživali su stope recidivizma na uzorku muškaraca koji su počinili prijestupe povezane s dječjom pornografijom. Rezultati su pokazali da je 39% sudionika počinilo bilo kakvu novu vrstu prijestupa, a 16% bilo kakav seksualni prijestup, od čega je 4% počinilo kontaktni seksualni prijestup protiv djeteta, a 12% bilo je ponovno optuženo za dječju pornografiju. Prediktori seksualnog recidivizma uključivali su mlađu dob prijestupnika, prethodne kontakte s pravosudnim sustavom, povijest kontaktnih seksualnih prijestupa, povijest kršenja uvjetnog otpusta, seksualni interes za djecu i veći omjer pornografije s dječacima u odnosu na djevojčice.

Vejmelka i sur. (2017) proveli su istraživanje s ciljem utvrđivanja sociodemografskih karakteristika punoljetnih počinitelja kaznenih djela povezanih s dječjom pornografijom, kao i specifičnosti tih kaznenih djela i kaznenopravnih sankcija. Istraživanje je uključilo 76 osoba koje su bile osuđene zbog kaznenih djela povezanih s dječjom pornografijom putem interneta. Analizom su bili obuhvaćeni svi počinitelji ovih kaznenih djela na području Republike Hrvatske koji su bili pod nadležnošću probacijske službe u razdoblju od 2009. do 2015. godine. Kaznena djela dječje pornografije u analiziranim slučajevima počinili su isključivo muškarci. Prosječna starost počinitelja ovih kaznenih djela iznosi 41,3 godine. Najveći broj osuđenika nalazi se u dobnoj skupini od 26 do 30 i od 36 do 40 godina, što čini 34% ukupnog broja. Značajan broj osuđenika također je u dobi od 56 godina i više, što iznosi 17%. Gledajući bračni status osuđenika, primjećuje se da 61% čine osobe koje nisu u braku, koji su samci ili razvedeni, dok je udio osoba koje su u braku ili izvanbračnoj zajednici 38%. Od osuđenih počinitelja kaznenih djela dječje pornografije u ovom istraživanju, njih 43% ima vlastitu djecu, dok 55% nema vlastitu djecu. Rezultati istraživanja sugeriraju da su osobe sa srednjom stručnom spremom češće počinitelji kaznenog djela dječje pornografije (66%). Također, visokoobrazovane osobe (osobe s višom, visokom stručnom spremom i magisterijem) također su zastupljene među počiniteljima ovih kaznenih djela (21%). Autori navode kako ovakvi rezultati ne iznenađuju s obzirom da za počinjenje ovih kaznenih djela počinitelj mora imati određenu razinu informatičkog znanja. Obzirom na radni status, najveći udio osuđenika je zaposlen (45%), dok

je nezaposlenih 38%. Rezultati navedenog istraživanja u skladu su s rezultatima stranih istraživanja koja potvrđuju heterogenost počinitelja kaznenih djela povezanih s dječjom pornografijom.

5.2. Počiniteljice

Žene počiniteljice dječje pornografije predstavljaju specifičnu i manje istraživanu skupinu unutar šireg fenomena seksualnih zločina protiv djece (Cortoni i sur., 2017). Iako su žene rijetki počinitelji ovih zločina, njihovo sudjelovanje u stvaranju, distribuciji i posjedovanju dječje pornografije ima značajne posljedice i zahtijeva daljnja istraživanja (Cortoni i sur., 2017). Informacije o ženama koje čine online seksualne presteupe rijetki su u literaturi, vjerojatno zbog toga što čine samo 12% svih osuđenih za seksualne prijestupe u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi, Ujedinjenom Kraljevstvu, Australiji i Novom Zelandu (Cortoni i sur., 2017).

Adams i Flynn (2017) su analizirali 98 osuđenih žena u SAD-u, od kojih je većina osuđena zbog posjedovanja, distribuiranja ili proizvodnje dječje pornografije. U analizi slučajeva komercijalne seksualne eksploatacije djece u SAD-u, Adams i Flynn (2017) otkrili su kako su žene činile samo 3% svih slučajeva komercijalne seksualne eksploatacije. Međutim, žene su činile 7% svih kaznenih djela vezanih uz proizvodnju CSAM-a. Zanimljivo je da su žene počinile kaznena djela proizvodnje CSAM-a u većem postotku (6,4%) u usporedbi s kaznenim djelima posjedovanja i distribucije CSAM-a (0,6%).

Žene koje se upuštaju u kaznena djela proizvodnje CSAM-a najčešće su majke žrtava (Bickart i sur., 2019; Christensen, 2023; prema Christensen i Woods, 2024). Rezultati istraživanja pokazali su da je gotovo tri četvrtine (71%) slučajeva uključivalo majku žrtve. U drugom istraživanju, Christensen (2023; prema Christensen i Woods, 2024) je otkrila da su svi poznati slučajevi odnosa između žrtve i počinitelja uključivali majku žrtve, osim u četiri slučaja koja su uključivala ženu rođakinju (npr. sestru, baku). Ovo je u skladu s istraživanjem Martellozzo i sur. (2010; prema Christensen i Woods, 2024) koje sugerira da žene, zbog pristupa svojoj djeci i često ulogom primarne skrbnice, imaju priliku za počinjenje CSAM-a. Većina žena koje su počinile kazneno djelo proizvodnje CSAM-a imale su sudionika muškarca, dok je većina žena koje su prikupljale CSAM to činila samostalno, koristeći materijal za vlastito privatno gledanje (Bickart i sur., 2019; prema Christensen i Woods, 2024).

Istraživanja pokazuju da žene koje počine kazneno djelo povezano s dječjom pornografijom često imaju slične demografske karakteristike kao i muški počinitelji, ali postoje i specifične razlike. Počiniteljice dječje pornografije često dolaze iz srednjih i nižih socioekonomskih slojeva i imaju povijest zlostavljanja u djetinjstvu (Mouldena i sur., 2007). Motivacija žena za počinjenje kaznenih djela dječje pornografije može se razlikovati od muških počinitelja. Neki istraživači sugeriraju da žene češće sudjeluju u ovim zločinima pod utjecajem ili prisilom muških partnera, dok ostale motivacije mogu uključivati financijsku dobit, emocionalnu vezu s djetetom ili potrebu za kontrolom i moći (Bourke i Hernandez, 2009). Ford (2006; Prema Christensen i Woods, 2024) ističe da percepcija kako žene sudjeluju u seksualnim kaznenim djelima zbog prisile, obično od strane muškarca, prikazuje žene kao žrtve i zanemaruje činjenicu da neke žene same biraju sudjelovati u seksualnom deliktu.

Bickart i sur. (2019; prema Christensen i Woods, 2024) otkrili su da je 42,9% žena koje su bile zatvorene zbog kaznenih djela povezanih s CSAM-om pretrpjelo seksualno zlostavljanje u djetinjstvu, a 11,2% u odrasloj dobi. Njih 10,2% bilo je izloženo fizičkom zlostavljanju u djetinjstvu, a 24,5% u odrasloj dobi. Većina je bila prvi put osuđena, a prosječna dob bila je oko 30 godina. Rezultati raznih istraživanja pokazuju da žene osuđene za online seksualne prijestupe često imaju povijest mentalnih problema, pokušaja samoubojstva, zlouporabe sredstava ovisnosti te su često bile žrtve seksualnog i fizičkog zlostavljanja (Cortoni i sur., 2017). Bickart i sur. (2019; prema Christensen i Woods, 2024) otkrili su da je veliki postotak žena koristio usluge mentalnog zdravlja te su prijavljivale prethodno samoozljeđivanje i pokušaje samoubojstva, kao i zlouporabu supstanci. U istom istraživanju, 47% ispitanica imalo je povijest ambulantnog liječenja mentalnog zdravlja prije zatvora, dok je 15% imalo povijest bolničkog liječenja mentalnog zdravlja prije zatvora. Osim toga, 25% žena imalo je prethodnu dijagnozu psihotičnog poremećaja, a 35% žena dijagnosticirani su poremećaj raspoloženja ili anksiozni poremećaj.

Kvalitativna analiza sadržaja o tome kako mediji prikazuju počiniteljice otkrila je da mediji često prikazuju žene različito od muškaraca; žene su prikazane s umanjivanjem ozbiljnosti, većom razinom ranjivosti, simpatije i romantike, dok su muškarci predstavljeni s gađenjem ili prikazivani kao predatori, zli ili pedofili (Chiotti, 2009; Landor, 2009; Landor i Eisenclas, 2012; Hayes i Baker, 2014; prema Christensen i Woods, 2024). Takvo pogrešno predstavljanje žena u medijskim prikazima problematično je jer žrtve mogu biti manje sklone prijavljivanju kaznenih djela (Hayes i Baker, 2014; prema Christensen i Woods, 2024). Pravni sustav, također, često počiniteljice kaznenih djela dječje pornografije tretira drugačije od muškaraca, što može

utjecati na sudske presude i rehabilitacijske programe. Istraživanja pokazuju da žene češće dobivaju blaže kazne i prolaze kroz različite oblike terapije u usporedbi s muškarcima (Harris i Socia, 2016).

5.3. Seksualni lanac

Unutar teme dječje pornografije, Wortley i Smallbone (2006) identificiraju dvije glavne vrste proizvođača pornografskog sadržaja koji uključuje djecu. Prva vrsta su profesionalni počinitelji koji kreiraju takav sadržaj isključivo radi zarade. Ovi pojedinci često nemaju nikakav seksualni interes za djecu, već ih motivira financijska korist. Njihov pristup često je vrlo organiziran, koriste napredne tehnike za proizvodnju i distribuciju sadržaja te ciljaju tržišta gdje postoji potražnja za ovim ilegalnim materijalom. Druga vrsta proizvođača uključuje one koji zlostavljaju djecu iz vlastite seksualne motivacije. Takvi počinitelji često sami stvaraju pornografski sadržaj kako bi ga koristili za vlastitu upotrebu, bilo da se radi o fizičkom zlostavljanju djece ili snimanju eksplicitnih materijala (Wortley i Smallbone, 2006). Ovi zlostavljači često djeluju sami, ali mogu biti povezani s manjim mrežama koje razmjenjuju takav sadržaj (Negredo i Herrero, 2016).

Distributeri dječje pornografije također se dijele na dvije glavne skupine. Prvu skupinu čine profesionalni kriminalci koji su često povezani s organiziranim kriminalnim skupinama. Ovi pojedinci ili skupine imaju financijski motiv i usmjeravaju svoje aktivnosti na maksimalizaciju profita. Često koriste sofisticirane tehnike kako bi izbjegli otkrivanje, uključujući šifriranje podataka i korištenje poslužitelja smještenih u zemljama s labavijim zakonima o cyber kriminalu (Wortley i Smallbone, 2006). Drugu skupinu čine pojedinci koji dijele dječju pornografiju bez traženja financijske naknade. Ovi pojedinci često razmjenjuju slike i videa kako bi dobili pristup drugim teško dostupnim materijalima ili kako bi poboljšali svoj društveni status unutar specifičnih virtualnih zajednica (Wortley i Smallbone, 2006). U ovim zajednicama, članovi često dijele savjete o izbjegavanju zakona i razmjenjuju informacije o novim izvorima ilegalnog sadržaja (Negredo i Herrero, 2016).

Potrošači dječje pornografije čine posljednju kariku u ovom lancu. Prema istraživanjima Negreda i Herrera (2016), većina tih potrošača dolazi iz razvijenih zemalja, prvenstveno iz Europe i Sjeverne Amerike. Ovi potrošači često imaju pristup sofisticiranim mrežama koje im omogućuju anonimno pristupanje i preuzimanje ilegalnog sadržaja, što dodatno otežava identifikaciju i kazneni progon počinitelja (Negredo i Herrero, 2016).

6. SANKCIONIRANJE POČINITELJA

Sankcioniranje počinitelja dječje pornografije predstavlja ključan segment kaznenog pravosuđa s ciljem zaštite najranjivijih članova društva – djece (Knezović i Madunić, 2019). Kaznena djela povezana s dječjom pornografijom uključuju proizvodnju, distribuciju, posjedovanje i konzumaciju takvog sadržaja, a zakonodavstvo u mnogim zemljama predviđa stroge kazne za te prekršaje. Iako se kazneni okviri razlikuju od države do države, postoji opći konsenzus o ozbiljnosti ovih zločina i potrebi za odlučnim djelovanjem (Pavlović, 2020). Posebno je važno napomenuti da se u suvremenim pravnim sustavima nastoji ne samo kažnjavati počinitelje, već i prevenirati ponavljanje kaznenih djela kroz različite oblike nadzora i rehabilitacije nakon izdržane kazne (Knezović i Madunić, 2019). Američka komisija za određivanje kazni propisuje povećanje kazni za osobe osuđene za kaznena djela vezana uz dječju pornografiju na temelju njihovih navika gledanja. Ovo povećanje kazni ovisi o dobi prikazanih žrtava, s dodatnim povećanjem kazne za posjedovanje slika maloljetnika mlađih od 12 godina i dodatnim povećanjem ako je žrtva bila dojenče ili malo dijete. Kazne se također povećavaju na temelju broja slika ili videozapisa te prisutnosti sadističkog/mazohističkog sadržaja (Smjernice Američke komisije za određivanje kazni, 2018; prema Steel i sur., 2022). Osim tradicionalnog povećanja kazni, mnoge lokalne vlasti zahtijevaju od osoba osuđenih za djela vezana uz dječju pornografiju da se registriraju kao seksualni prijestupnici, unatoč malom broju dokaza o njihovoj učinkovitosti i negativnim posljedicama koje proizlaze iz toga (Pawson, 2002; Tewksbury, 2005; Drake i Aos, 2009; prema Steel i sur., 2022). Christensen i Tsagaris (2020) navode kako su počinitelji u prosjeku osuđeni za više djela, pretežno za posjedovanje. Rezultati ukazuju na to da se da se 93% počinitelja izjasnilo krivima, a 62% dobilo je zatvorsku kaznu. Izricanje osude u vezi s činjenicom da kaznena djela dječje pornografije nisu bez žrtava također ima implikacije za žrtve (Christensen i Tsagaris, 2020). Kako se prilikom izricanja kazni moraju uzeti u obzir načela poput umjerenosti (nametanje najmanje stroge kazne koja postiže svrhu kažnjavanja) i zatvora kao posljednje mjere, žrtve mogu osjećati određenu ambivalentnost ako smatraju da su kazne preblage (Australian Law Reform Commission, 2018; prema Christensen i Tsagaris, 2020). U nastavku teksta analizira se hrvatska sudska praksa prema podacima Državnog zavoda za statistiku.

Državni zavod za statistiku (u daljnjem tekstu DZS) institucija je javne uprave koja samostalno obavlja svoje dužnosti prema Zakonu o službenoj statistici te ima ulogu vodećeg i koordinirajućeg tijela u sustavu službene statistike Republike Hrvatske.

Na temelju podataka Državnog zavoda za statistiku za 2023. godinu, zabilježeno je ukupno 45 664 prijava protiv punoljetnih počinitelja kaznenih djela. Od tog broja, 285 počinitelja prijavljena za kaznena djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece bili su muškarci, dok su ostalih 7 bile počiniteljice. Sudovi su krivima proglasili 116 počinitelja, od kojih su 3 bile žene. Od kazni i drugih mjera koje su izrečene počiniteljima, 42 osuđeno je na kaznu bezuvjetnog zatvora, dok je njima 62 izrečena uvjetna kazna zatvora.

Za potrebe ovog diplomskog rada, u nastavku su prikazani podaci o punoljetnim i mlađim punoljetnim osuđenim počiniteljima za kaznena djela iskorištavanja djece za pornografiju, iskorištavanja djece za pornografske predstave te upoznavanja djece s pornografijom. Također, prikazuju se i izrečene vrste sankcija. Podaci se odnose na razdoblje od 2013. do 2023. godine.

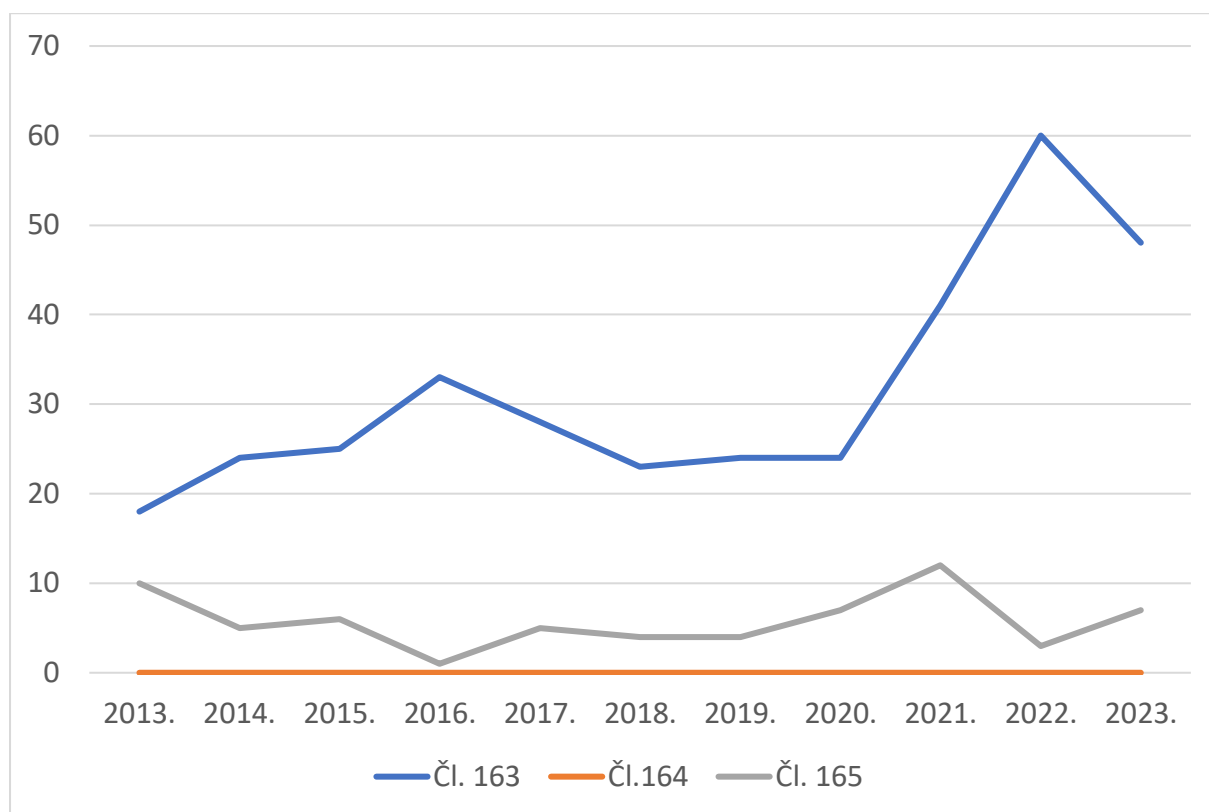
U Grafu 1. vidljivo je da broj osuda za kaznena djela iskorištavanja djece za pornografiju u razdoblju 2013.-2015. godine bilježi porast od 39%, s 18 osuda u 2013. godini te 25 osuda u 2015. godini. U razdoblju 2016.-2019. godine broj osuda varira, s blagim padom nakon 2016. godine. Najniži broj osuda bilježi se 2018. godine te iznosi 27. Broj osuda naglo raste od 2020. godine, dosegnuvši vrhunac od 63 osude u 2022. godini, nakon čega slijedi pad u 2023. godini. Ovakav porast može se vjerojatno djelomično objasniti izmjenom Kaznenog zakona kojom se definicija dječje pornografije proširuje uključujući materijal koji prikazuje spolne organe osobe koja izgleda kao dijete te realistične prikaze nepostojećeg djeteta u seksualne svrhe. Tijekom cijelog razdoblja od 2013. do 2023. godine, broj osuđenih počinitelja za kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografske predstave ostaje konstantan na nuli. Ovo sugerira da nije bilo osuđenih počinitelja ovog kaznenog djela tijekom promatranog razdoblja. Broj osuđenih počinitelja kaznenog djela upoznavanja djece s pornografijom varira između 5 i 10 slučajeva, s općenitim trendom smanjenja do 2016. godine. Tijekom razdoblja 2017.-2020. godine broj osuda se stabilizira, između 4 i 7 slučajeva godišnje. Nakon 2020. godine broj osuda raste, dosegnuvši vrhunac od 11 osuda u 2021. godini, zatim pada u 2022. te ponovno raste u 2023. godini.

Broj osuđenih počinitelja za kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografiju pokazuje značajne fluktuacije s izraženim porastom od 2020. godine, dok broj osuda za kazneno djelo

upoznavanje djece s pornografijom ima relativno nisku i stabilnu učestalost s nekoliko manjih oscilacija. Osuđenih počinitelja za kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografske predstave nema tijekom promatranog razdoblja. Žene kao počiniteljice navedenih kaznenih djela rijetki su slučaj, u prilog tome ide podatak kako je samo 10 žena osuđeno u promatranom desetogodišnjem razdoblju.

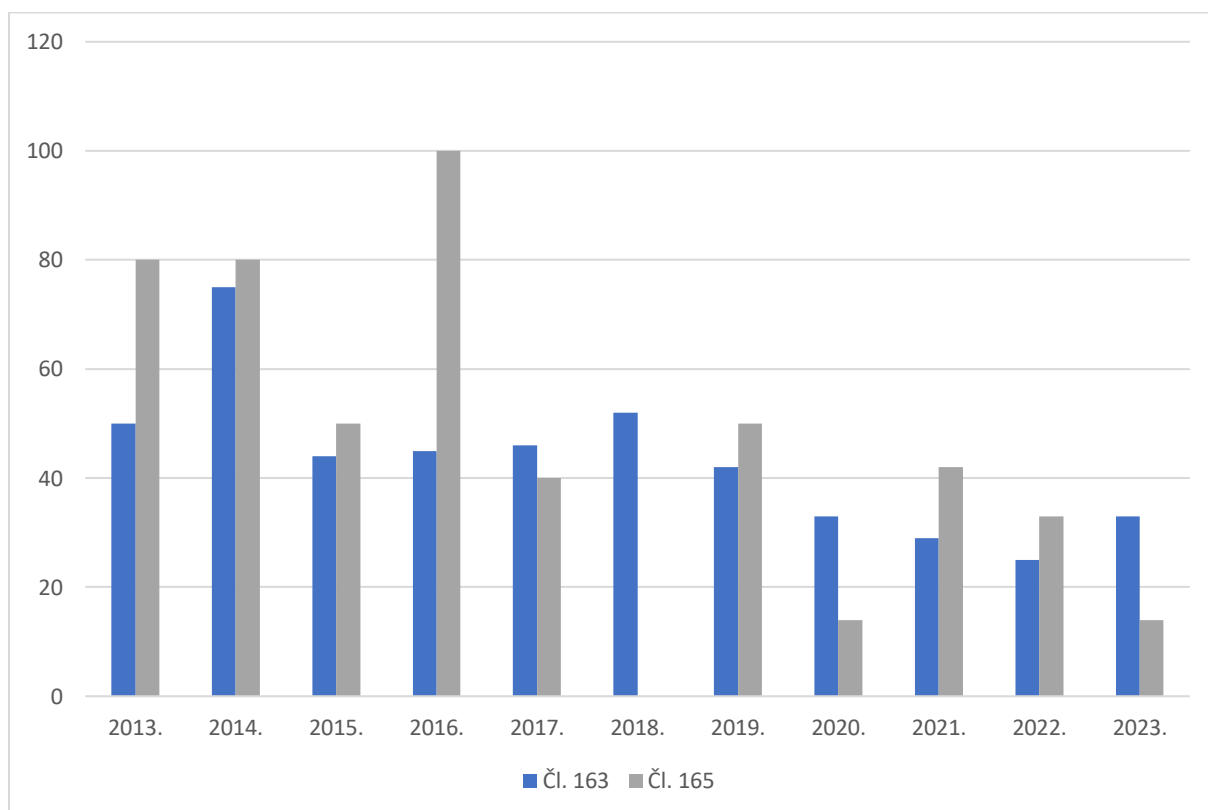
Graf 1. Osuđeni punoljetni počinitelji (DZS 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023)

Iz Grafa 2 je razvidno kako za kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografiju postotak bezuvjetnih kazni zatvora u razdoblju 2013.-2016. godine varira između 44% i 75%, s porastom u 2014. godini i padom u 2015. godini. U periodu 2017.-2020. godine postotak se stabilizira oko 40%, s blagim rastom u 2018. i blagim padom u 2019. godini. U 2020. godini dolazi do pada ispod 40%. Postotak nastavlja padati na oko 30% u 2021. godini, a zatim ostaje stabilan do 2023. godine. Za kazneno djelo upoznavanja djece s pornografijom postotak bezuvjetnih kazni zatvora je visok, oko 80% u 2013. i 2014. godini. U 2016. godini doseže vrhunac od 100%. Nakon 2016., postotak pada na oko 40% i ostaje relativno stabilan do 2019. godine. U 2020. godini bilježi se značajan pad ispod 20%. Postotak se oporavlja u 2021. i 2022. godini na oko 40%, dok 2023. ponovno pada ispod 20%.

Za kaznena djela iskorištavanja djece za pornografiju postotak bezuvjetnih kazni zatvora pokazuje umjerenu stabilnost s manjim oscilacijama kroz promatrano razdoblje, dok za kaznena djela upoznavanja djece s pornografijom varira značajnije s vrhuncem od 100% u 2016. godini te padom ispod 20% u 2020. godini. Oba kaznena djela pokazuju pad postotka bezuvjetnih kazni zatvora u 2020. godini, moguće zbog promjena u zakonodavstvu, sudskoj praksi ili drugih relevantnih čimbenika. Nakon 2020. godine, vidljiv je blagi oporavak i stabilizacija.

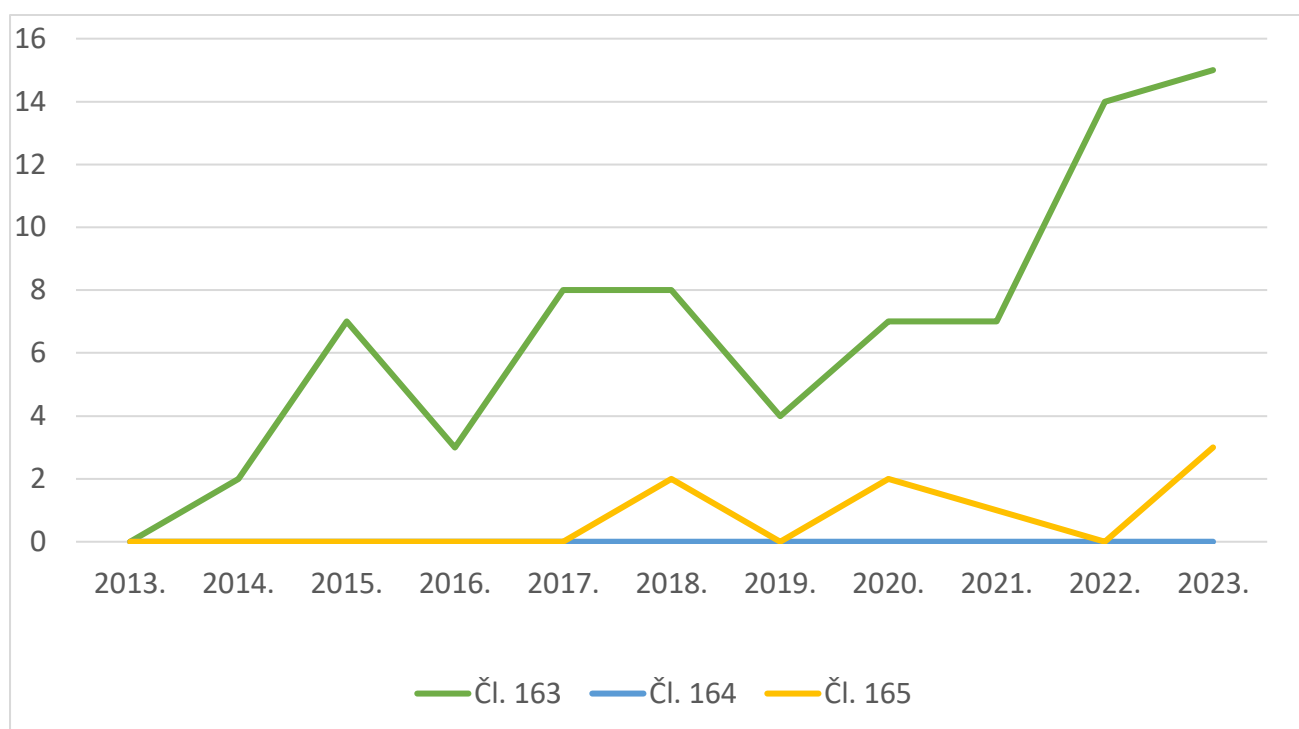
Graf 2. Postotak bezuvjetnih kazni zatvora u ukupnom broju osuda (DZS 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023)

Broj osuda koje su prikazane u Grafu 3. odnosi se na mlađe punoljetnike, odnosno osobe koje su napunile 18 godina, ali još nisu navršile 21 godinu. U pravnom kontekstu, mlađe punoljetne osobe su punoljetne i imaju većinu prava i obaveza kao i starije punoljetne osobe, ali u nekim zakonima mogu biti tretirane drugačije zbog svoje mlade dobi (Carić i sur., 2021). U desetogodišnjem razdoblju, broj osuđenih mlađih punoljetnih počinitelja iznosi 83. Osuđeni mlađi punoljetnici za kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografiju, u razdoblju od 2013. do 2015. godine broj osuda raste, dostigavši vrhunac 2015. godine sa 7 slučajeva. Nakon toga, broj slučajeva pada 2016. godine te se opet povećava i ostaje na konstantnoj razini od 8 slučajeva u 2017. i 2018. godini. Od 2019. godine broj slučajeva ponovo opada, ali 2022. godine dolazi do naglog porasta i dostizanja novog vrhunca 2023. godine sa 15 slučajeva. Za kazneno

djelo iskorištavanja djece za pornografske predstave nije zabilježena niti jedna osuda u desetogodišnjem razdoblju. Osude nisu izrečene mlađim punoljetnicima za kazneno djelo upoznavanja djece s pornografijom u razdoblju od 2013. do 2016. godine. Prve osude bilježe se 2017. godine, a broj slučajeva varira do 2021. godine sa oscilacijama. Nakon perioda bez slučajeva 2022. godine, broj slučajeva raste 2023. godine na 3 slučaja. U promatranom razdoblju od 10 godina, broj osuđenih ženskih počiniteljica je 3.

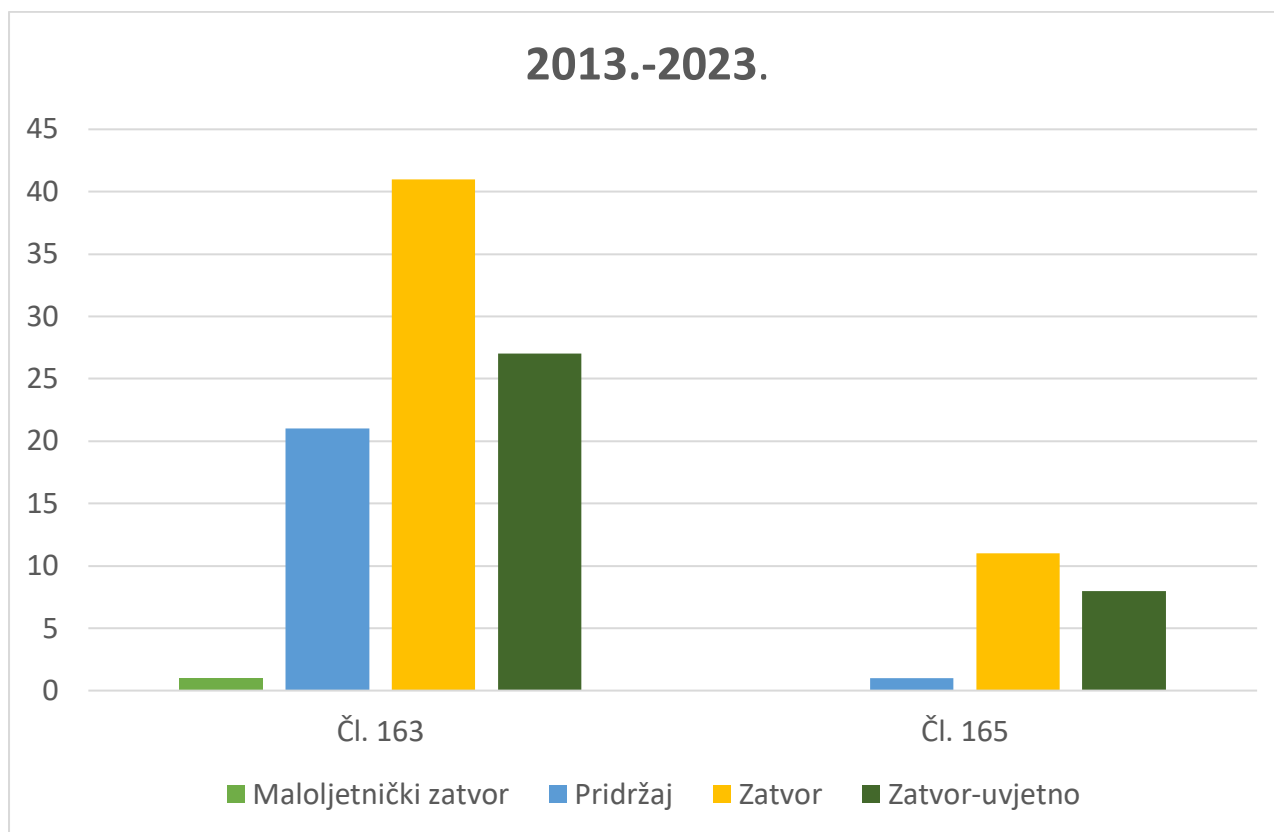
Graf 3. Osuđeni mlađi punoljetni počinitelji (DZS 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023)

Za kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografiju (Graf 4.), maloljetnički zatvor vrsta je sankcije koja se rijetko izriče, sa samo jednim slučajem u promatranom periodu. Pridržaj maloljetničkog zatvora i pridržaj uz odgojnu mjeru sankcije su koje su se izricale u značajnijem broju slučajeva, točnije 21. Zatvor je najčešća sankcija za ovo kazneno djelo, sa 41 osudom. Druga najčešća sankcija jest uvjetna kazna zatvora i djelomično uvjetna kazna zatvora, primijenjena u 27 slučajeva. Za kazneno djelo upoznavanja djece s pornografijom nema slučajeva izricanja maloljetničkog zatvora. Pridržaj maloljetničkog zatvora i pridržaj uz odgojnu mjeru vrlo su rijetke sankcije, sa samo jednim slučajem. Zatvor je, također, najzastupljenija sankcija, sa 11 slučajeva. Druga najčešća sankcija su uvjetna kazna zatvora i djelomično uvjetna kazna zatvora, sa 8 slučajeva.

Ukupno je sankcionirano 110 mlađih punoljetnih počinitelja u razdoblju od 2013.-2023. godine. Od njih 110, 90 je osuđeno za kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografiju, dok je njih 20 osuđeno za kazneno djelo upoznavanja djece s pornografijom. Najčešće izrečena sankcija je zatvor (52), zatim uvjetna kazna zatvora i djelomično uvjetna kazna zatvora (35), rijetko se izriče pridržaj maloljetničkog zatvora te pridržaj uz odgojnu mjeru dok je najmanje zastupljeno izricanje maloljetničkog zatvora (1). Ovi podaci sugeriraju da su kaznena djela iz sfere iskorištavanja djece za pornografiju ozbiljnija ili učestalija te da se za njih češće primjenjuju strože sankcije.

Graf 4. Vrsta sankcije izrečena mlađim punoljetnim počiniteljima (DZS 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023)

7. ŽRTVE

7.1. Faktori rizika viktimizacije

Faktori rizika viktimizacije kompleksni su i višestruki te uključuju individualne, obiteljske, društvene i tehnološke aspekte. Razumijevanje ovih faktora ključ je za prevenciju i zaštitu djece od eksploatacije i zlostavljanja.

Individualne karakteristike odnose se na dob, odnosno mlađa djeca su posebno ranjiva jer nemaju razvijene kognitivne i emocionalne sposobnosti za razumijevanje i otpor zlostavljanju (Wolak i sur., 2008). Po pitanju spola, djevojčice su češće žrtve dječje pornografije, ali su dječaci također značajna skupina i njihova je viktimizacija manje prijavljivana i prepoznata (Drejer i sur., 2023). Djeca koja su već bila žrtve fizičkog, seksualnog ili emocionalnog zlostavljanja imaju povećan rizik od viktimizacije (Wolak i sur., 2008). Djeca s mentalnim poremećajima ili poteškoćama u učenju mogu biti ranjivija zbog svoje nesposobnosti da se zaštite ili razumiju situaciju (Wahid Satar i sur., 2021). Također, istraživanja su pokazala da su adolescenti ne-heteroseksualne orijentacije češće žrtve seksualnog zlostavljanja općenito, što može uključivati i online seksualno zlostavljanje (Sklenarova i sur., 2018; Van Ouytsel i sur., 2019; prema Turner i sur., 2023). Djevojčice koje ranije ulaze u pubertet također su u povećanom riziku od seksualnog uznemiravanja od strane vršnjaka kao i od zlostavljanja u vezama i nasilja od strane intimnih partnera u adolescenciji (Foster i sur., 2004; Chen i sur., 2017; prema Turner i sur., 2023). Uzimajući u obzir ove nalaze, rani pubertet može također predstavljati faktor rizika za online seksualno zlostavljanje.

Obiteljski faktori rizika u najvećoj mjeri obuhvaćaju disfunkcionalne obitelji s problemima kao što su nasilje, ovisnost, siromaštvo i zanemarivanje čime povećavaju rizik od viktimizacije djece (Wolak i sur., 2008). Nedostatak roditeljskog nadzora i emocionalne podrške može povećati izloženost djece rizicima na internetu i u stvarnom životu, posebice ako je u obitelji prisutan zlostavljač (Livingstone i Haddon, 2009). Zbog slabe interakcije između roditelja i djece, djeca imaju povećan rizik od online seksualnog zlostavljanja. Osim toga, kako tradicionalni način odgoja obeshrabruje razgovore o seksualnim temama unutar obitelji, djeca često traže odgovore na internetu, što ih izlaže potencijalnom zlostavljanju (Islam i sur., 2024). Djeca nemaju priliku podijeliti iskustva zlostavljanja sa svojim roditeljima jer nemaju povjerljiv odnos s njima. Budući da nemaju uvid u opseg online sadržaja, roditelji često ne znaju koje su web stranice korisne za njihovu djecu, a kamoli kako spriječiti pristup štetnim stranicama ili

kontakt s nepoželjnim prijateljima, prevarantima i zlostavljačima. Zbog toga nisu u stanju educirati svoju djecu o sigurnom korištenju interneta. Djeca također nerado dijele svoja negativna iskustva jer vjeruju da ih roditelji ne mogu zaštititi od nečega što ne razumiju (Islam i sur., 2024).

Socijalni faktori uključuju stupanj djetetove uključenosti u društvene strukture, točnije djeca koja su socijalno izolirana ili nemaju podršku prijatelja i zajednice mogu biti ranjivija na manipulaciju i zlostavljanje (Wolak i sur., 2008). Također, djeca iz siromašnih obitelji imaju veći rizik od eksploatacije zbog manjka resursa i podrške (Wahid Satar, i sur., 2021). Socioekonomski status roditelja također može utjecati na rizik od online seksualnog zlostavljanja. S jedne strane, neke studije pokazuju da su žrtve seksualnog zlostavljanja temeljenog na slikama (bez osobnog zlostavljanja) češće dolazile iz obitelji s visokim socioekonomskim statusom, što može biti povezano s češćim korištenjem interneta među adolescentima iz višeg socioekonomskog statusa (Sklenarova i sur., 2018; prema Turner i sur., 2023). S druge strane, nizak socioekonomski status roditelja označava nepovoljnu situaciju, koja može biti povezana s manjkom socijalnih i ekonomskih resursa, manjim uključivanjem i nadzorom roditelja, većim obiteljskim teškoćama, manje učinkovitom roditeljskom praksom i nižim akademskim uspjehom što bi moglo povećati rizik od online seksualnog zlostavljanja (Kotchick i Forehand, 2002; Bøe i sur., 2014; Roubinov i Boyce, 2017; Kalil i Ryan, 2020; prema Turner i sur., 2023).

Tehnološki faktori odnose se na pristup internetu, na način da djeca s neograničenim ili nenadziranim pristupom internetu imaju veći rizik od kontaktiranja zlostavljača i pristupanja neprimjerenom sadržaju (Livingstone i Smith, 2014). Prisutnost uređaja s pristupom internetu, poput pametnih telefona, tableta, prijenosnih računala i slično, potiče djecu iz ruralnih i urbanih područja koja imaju pristup internetu da provode više vremena online (Islam i sur., 2024). Djeca istražuju različite društvene mreže, a zbog toga što ne znaju tko je s druge strane interneta, lako mogu postati žrtve zlostavljača. Čak i ako mlada osoba samo jednom podijeli osobne dokumente, postoji rizik da postane žrtva zlostavljanja jer počinitelji mogu prijetiti da će objaviti privatne informacije o njihovom odnosu pred obitelji, prijateljima ili društvom ako žrtva odbije ispuniti njihove zahtjeve (Islam i sur., 2024). Korištenje društvenih mreža također je bitan faktor zbog toga što društvene mreže mogu biti platforme za predatore da stupaju u kontakt s djecom, stječu njihovo povjerenje i manipuliraju njima (Drejer i sur., 2023). Zbog povećane razine anonimnosti na internetu, ove faktore često je teško uočiti. DeSantisteban i Gámez-Guadix (2018) navode kako su uključenost u "sexting", iskustvo cyberbullyinga te

depresija povezani sa seksualnom sollicitacijom. Među djecom koja su vjerojatno iskusila online seksualnu sollicitaciju, druge povezane varijable uključivale su komunikaciju putem instant poruka na računalu, slanje video poruka, sudjelovanje u online razgovorima te imanje stranaca kao prijatelja na društvenim mrežama (DeSantisteban i Gámez-Guadix, 2018).

7.2. Posljedice

Dječja pornografija ima značajan utjecaj na kratkoročno i dugoročno emocionalno stanje žrtava. Djeca koja su seksualno zlostavljana putem interneta često izvještavaju o manjoj razini podrške nego žrtve drugih vrsta seksualnog zlostavljanja djece (CECSA, 2023). Istraživanja sugeriraju da se ovim žrtvama češće 'prebacuje krivnja' od strane stručnjaka, koji ih mogu smatrati rizičnima ili čak sudionicima u zlostavljanju (Hamilton-Giachritsis, 2017; prema CECSA, 2023). Opseg u kojem žrtve seksualnog zlostavljanja doživljavaju trajne simptome traume je složen i ovisi o brojnim faktorima, uključujući koliko je podržavajući njihov primarni skrbnik, odnos žrtve s počiniteljem, njihovu dob, spol, imaju li iskustvo savjetovanja te njihovi socijalni sustavi podrške (National Center for Victims of Crime, 2014).

Budući da slike dječje pornografije često čine dio dugotrajnog seksualnog zlostavljanja, preživjeli mogu trpjeti kumulativnu izloženost traumi (Gewirtz-Meydan i sur., 2018). Za neke, psihološka šteta može biti jednako ozbiljna, ponekad čak i dugotrajnija, od fizičkih ozljeda koje su pretrpjeli tijekom zlostavljanja (Independent Inquiry Child Sexual Abuse, 2018). Postojanje tih slika također može značajno smanjiti sposobnost žrtava da se nose sa svakodnevnim događajima, pogoršati stresne faktore zločina i otežati proces oporavka. Izvješće žrtava govori o osjećaju trajnog straha zbog kruženja ili ponovnog pojavljivanja njihovih slika na internetu, kao i zabrinutost da će biti prepoznati u javnosti (Gewirtz-Meydan i sur., 2018; prema Gewirtz-Meydan i sur., 2019). Dijeljenje slika i javna dostupnost slika jedan je od najtežih aspekata zločina za prevladavanje i doprinosi osjećaju stalne ranjivosti, bespomoćnosti i nemoći (Canadian Centre for Child Protection, 2017). Za razliku od drugih žrtava seksualnog zlostavljanja kod kojih je zlostavljanje obično potpuno u prošlosti, žrtve prikazane u dječjoj pornografiji mogu trpjeti stalna, svakodnevna iskustva viktimizacije (National Center for Victims of Crime, 2014). Tome pridonosi i činjenica kako sadržaj jednom postavljen na internet nikada ne može u potpunosti biti obrisan. Slično kao i kod žrtava seksualnog zlostavljanja, djeca koja su žrtve dječje pornografije mogu doživjeti značajan osjećaj krivnje, kao rezultat toga što su okrivljena i suočena s negativnim reakcijama drugih ljudi u vezi sa zlostavljanjem (Finkelhor i Browne, 1985; prema Gewirtz Meydan i sur., 2019).

Osjećaj srama često se može javiti tijekom istrage kaznenog djela, odnosno kada je on već otkriven. Obratiti se vlastima može biti izuzetno neugodno ukoliko žrtva zna da će tijekom istrage profesionalci i policija pregledavati slike. Iako se žrtve ne moraju nužno susresti s nevjericom policijskih službenika budući da slike potvrđuju njihovu priču, prikazane slike izlažu ih retraumatizaciji i stoga mogu izazvati osjećaj srama (Gewirtz-Meydan i sur., 2018). Ova emocionalna reakcija može dodatno otežati otkrivanje ili traženje pomoći i podrške.

Istraživanja pokazuju da žrtve dječje pornografije doživljavaju mnoge poteškoće u odrasloj dobi, uključujući anksioznost i depresiju, probleme sa snom, hiperpobuđenost, nisko samopouzdanje u vezi s izgledom tijela, osjećaji srama, nepoštovanja, ljutnje i zbunjenosti, suicidalne misli i pokušaje suicida, posttraumatski stresni poremećaj (PTSP), poteškoće u partnerskim odnosima i seksualnim aktivnostima, samoozljeđivanje i paranoju (Canadian Centre for Child Protection, 2017). Iskustvo seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu može otežati uspostavljanje intimnih i povjerljivih odnosa. Takvi odnosi mogu podsjećati žrtve na zlostavljanje, a emocionalne prepreke mogu otežati razgovor o seksualnom zlostavljanju s partnerima (IICSA, 2018). Istraživanje je pokazalo da neke žrtve smatraju da je seksualno zlostavljanje koje su doživjeli narušilo njihove odnose s roditeljima ili braćom i sestrama. Razlog tome može biti što je počinitelj bio član obitelji ili blizak prijatelj obitelji, ili zato što su otkrili zlostavljanje članovima obitelji ili rodbini i osjećali su da im nisu vjerovali (IICSA, 2018). Neki žrtve strahuju da će njihovo iskustvo seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu učiniti njih lošim roditeljima ili da će ih drugi smatrati opasnim za vlastitu djecu (IICSA, 2018).

Negativne posljedice utječu na njihov obiteljski i socijalni život, kao i na njihovu sposobnost održavanja posla ili nastavka akademskog obrazovanja (Gewirtz-Meydan i sur., 2018). Nekima je obrazovanje služilo kao strategija za nošenje sa zlostavljanjem ili bijeg od njega. Međutim, za druge, njihovo uspješno školovanje i izgledi za zapošljavanje pate zbog zlostavljanja (IICSA, 2018).

Osim za žrtve, dječja pornografija ima i negativne učinke na šire društvo:

-povećava potražnju za dječjom pornografijom,

-postojeća dječja pornografija može se koristiti za desenzitizaciju i normalizaciju seksualnih aktivnosti s djecom,

-dječja pornografija može biti ulaznica za fizičko seksualno zlostavljanje djece ili se može koristiti od strane seksualnih počinitelja za smanjenje svojih inhibicija i pripremu za počinjenje kaznenih djela,

-postojanje dječje pornografije može normalizirati i povećati ponašanja maloljetnika poput slanja seksualnih poruka i drugih rizičnih seksualnih ponašanja (Foothills Child Advocacy Center, n.d.).

8. ULOGA SOCIJALNIH PEDAGOGA U PREVENCIJI, DETEKCIJI I TRETMANU POČINITELJA I ŽRTAVA

8.1. Socijalni pedagozi u odgojno-obrazovnom sustavu

Odgojno-obrazovni sustav jedan je od rijetkih sustava koji zaposlenim socijalnim pedagogima pruža mogućnost rada na prevenciji dječje pornografije. Kao i kod mnogih preventivnih intervencija i programa, ključno je podizanje svijesti cjelokupne zajednice o problemu.

Obrazovne institucije imaju ulogu ne samo u prenošenju akademskih znanja, već i u razvoju socijalnih i životnih vještina kod učenika. Stoga je ključno da škole aktivno sudjeluju u rješavanju problema te surađuju s roditeljima i drugim dionicima koji se brinu o djeci. Važno je educirati roditelje, razvijati strategije zaštite te kontinuirano osnaživati znanje svih zaposlenika u školi (Bilić i sur., 2012; prema Haramustek, 2020). Kao članovi stručnog tima u školama, socijalni pedagozi mogu biti jedni od ključnih u detektiranju djeteta kao žrtve. U takvim situacijama, često se promjene u ponašanju ne iskazuju samo u jednom aspektu djetetova života, već su indikatori vidljivi u obiteljskom, socijalnom te akademskom okruženju. Upravo zbog toga neophodna je suradnja s ostalim osobljem škole, kao i roditeljima. Pokazatelji vrbovanja mogu biti suptilni i teško uočljivi jer počinitelji obično djeluju strpljivo i pažljivo kako bi ostali neotkriveni (Odeljan, 2018). Ponekad se znakovi vrbovanja mogu zamijeniti s ponašanjem koje je uobičajeno za adolescentno doba te je u takvim slučajevima izuzetno bitna suradnja s roditeljima. Međutim, neke neobjašnjive promjene u ponašanju i osobnosti, osobito neprimjereno seksualizirano ponašanje za njihovu dob, mogu biti znakovi da dijete možda postaje žrtva vrbovanja (Odeljan, 2018). Proces vrbovanja obično se odvija postupno i dugotrajno kako bi se prikrili tragovi. Neki od indikatora koji mogu ukazivati na to da je dijete

potencijalno žrtva vrbovanja su: tajnovitost djeteta, upuštanje u partnerske odnose sa starijim mladićima ili djevojkama, posjedovanje novih stvari koje si ne može samostalno priuštiti te dolazak na nastavu pod utjecajem sredstava ovisnosti (Odeljan, 2018). Pojam elektroničkog seksualnog nasilja obuhvaća razna ponašanja na internetu, poput elektroničkog seksualnog zlostavljanja, elektroničkog seksualnog iskorištavanja, komercijalnog seksualnog iskorištavanja, samostalno generiran seksualni materijal, sexting, seksualnu ucjenu te seksualno iskorištavanje djece prijenosom uživo (Odeljan, 2018). Neki očiti indikatori elektroničkog seksualnog ponašanja mogu biti: izoliranje od obitelji i prijatelja, adolescentna trudnoća, neuspjeh u školi, mentalni i zdravstveni problemi, pokušaj suicida, zlouporaba alkohola i droga, agresivno ponašanje te činjenje kaznenih djela (Odeljan, 2018). Sumiranjem raznih stranih istraživanja, Odeljan (2018) dijeli indikatore u tri kategorije, a to su: psihofizički indikatori, ponašajni indikatori i socijalni indikatori. Od iznimne je važnosti da je školsko osoblje, posebice socijalni pedagozi, upoznato s ovim indikatorima jer im njihovo detaljno razumijevanje omogućuje bolje prepoznavanje potencijalnih problema s kojima se učenici mogu suočavati.

Psihofizički indikatori

- glavobolja, gubitak apetita, poremećaji spavanja
- depresija, tjeskoba, suicidalne misli ili ponašanje

Ponašajni indikatori

- povlačenje u sebe
- česte promjene raspoloženja
- samoozljeđivanje

Socijalni indikatori

- izolacija iz društvenog života
- prestanak sudjelovanja u izvanškolskim aktivnostima
- provođenje slobodnog vremena online u većoj količini
- spominjanje nepoznatih osoba
- roditeljske pritužbe o teškoćama u ograničavanju djetetova vremena za računalom, mobitelom i internetom
- nervoza prilikom ograničavanja pristupa mobitelu
- skrivanje aktivnosti na internetu od roditelja

- izbjegavanje razgovora o korištenju računala ili mobitela
- stres uzrokovan sadržajima na internetu
- mnogo novih kontakata na mobilnom telefonu ili društvenim mrežama
- brisanje ili otvaranje novih korisničkih računa

Od izrazite je važnosti u školama stvoriti klimu pomoći i podrške kako bi se djeca u situacijama u kojima su žrtve mogla s povjerenjem obratiti osoblju.

8.2. Socijalni pedagozi u korekcijskom sustavu

Socijalni pedagozi zaposleni u korekcijskom sustavu kroz svoj rad susreću se s počiniteljima raznih kaznenih djela, tako i onih povezanih s dječjom pornografijom. Kroz tretmansi rad s počiniteljima dječje pornografije bitno je staviti naglasak na individualni rad s obzirom na veliku heterogenost karakteristika počinitelja ove skupine kaznenih djela. Pristup i strategija rada uvelike ovise o vrsti uključenosti u dječju pornografiju, njegovoj motivaciji za promjenom te razini rizika ponovnog počinjenja kaznenog djela (Seto i Ahmed, 2014). Rad na podizanju motivacije za promjenom s ovom skupinom počinitelja može biti izazovan zbog toga što istraživanja pokazuju da je motivacija za tretman manja kod osoba s više prijestupa koja nisu uključivala fizički kontakt sa žrtvom (kaznena djela povezana s dječjom pornografijom) (Knipp, 2013; prema Ly i sur., 2018). Najčešće oblike psihosocijalnih modaliteta za suočavanje s parafilnim poremećajima koji rezultiraju kriminalnom uključenosti čine kognitivno-bihevioralne tehnike unutar okvira prevencije povratka ili samoregulacije (Mc Grath i sur., 2010; prema Seto i Ahmed, 2014). Kao prvi korak u radu s počiniteljima, neophodna je analiza patološkog ponašanja kako bi se identificirali antecedenti, nizovi misli i ponašanja koji dovode do djelovanja na parafilne interese. Stručnjak i počinitelj zatim koriste funkcionalnu analizu kako bi identificirali rizične situacije i okidače. Tretman ima za cilj pomoći klijentu u razvoju individualnih strategija suočavanja (Seto i Ahmed, 2014). Kako je neophodno s počiniteljima raditi na intrapersonalnoj promjeni, u tretmanu je poželjno staviti fokus i na interpersonalne odnose s ciljem poboljšanja odnosa počinitelja s njegovom socijalnom okolinom (Chirban, 2006; prema Ly i sur., 2018). Također, za rad s ovim počiniteljima izrazito je važno da stručnjaci budu upućeni u virtualna ponašanja i jezik koji se koristi u elektroničkoj komunikaciji (Vejmelka i sur., 2017). U Ujedinjenom Kraljevstvu razvijen je program liječenja internetskih seksualnih prijestupnika (i-SOPT) koji se sad provodi kao nacionalni program za počinitelje dječje pornografije na uvjetnoj kazni. Kroz 6 modula, rad s počiniteljima usmjeren je na: podizanje motivacije za promjenom, funkcionalnu analizu ponašanja na internetu koje dovodi

do prijestupa, stavove i uvjerenja, osobne interpersonalne nedostatke, vještine samoregulacije te vještine prevencije povratka i postavljanje novih životnih ciljeva (ECSA, 2017). U Hrvatskoj se u Kaznionici u Lepoglavi i Glini te Zatvoru u Zagrebu provodi program „Prevencija recidivizma i kontrola impulzivnog ponašanja“ (PRIKIP) s počiniteljima seksualnih delikata. Unutar hrvatskog pravosudnog sustava ne postoji posebni program koji je specifično usmjeren na rad s počiniteljima kaznenih djela spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece, posebice onih povezanih s dječjom pornografijom.

9. ZAKLJUČAK

Obzirom na kompleksnost problematike dječje pornografije, međunarodni dokumenti ne nude jedinstvenu definiciju dječje pornografije, što otežava kriminalizaciju ovih djela i dovodi do mnoštva nepotpunih definicija. Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta i Budimpeštanska konvencija nude različite definicije koje obuhvaćaju stvarne i simulirane prikaze djece u seksualnim aktivnostima, dok Lanzarote konvencija i EU Direktiva dodaju specifične zahtjeve za sankcioniranje vezano uz distribuciju i posjedovanje dječje pornografije. Iako EU Direktiva i Budimpeštanska konvencija prepoznaju i virtualnu dječju pornografiju, sve definicije uključuju elemente koji zahtijevaju vizualno prikazivanje seksualnog ponašanja ili spolnih organa. Nedostatak jedinstvene definicije i različite interpretacije međunarodnih dokumenata mogu otežati mogućnost globalnog komparativnog praćenja problema i zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja. Kazneni zakon Republike Hrvatske detaljno definira kaznena djela vezana uz seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece, uključujući specifične odredbe za dječju pornografiju. Zakon kriminalizira razne oblike seksualnog iskorištavanja djece, od iskorištavanja djece za pornografiju do iskorištavanja djece u pornografskim predstavama i upoznavanja djece s pornografskim sadržajem. Izmjenama Zakona, kazne za počinitelje ovih djela su pooštrene, a definicije su usklađene s međunarodnim standardima kako bi se omogućila bolja zaštita djece. Također, Zakon propisuje mjere oduzimanja i uništavanja materijala povezanih s kaznenim djelima te osigurava jasnu definiciju dječje pornografije i pornografskih predstava. Uvođenje ovih odredbi i izmjena ima za cilj poboljšanje kaznenopravne zaštite djece i sprječavanje zlouporaba putem suvremenih tehnologija i medija.

Međunarodna suradnja u borbi protiv seksualnog zlostavljanja djece na internetu ključna je za učinkovito suzbijanje ovog globalnog problema. Interpol, Internet Watch Foundation (IWF)

i International Association of Internet Hotlines (INHOPE) igraju vitalne uloge u otkrivanju, prijavljivanju i uklanjanju materijala seksualnog zlostavljanja djece. Interpol koristi napredne alate poput crvenih tjeratica i baza podataka za praćenje kriminalaca i analizu materijala, dok IWF i INHOPE nude platforme za prijavu i analizu ilegalnog sadržaja. Studije poput one provedene u suradnji ECPAT-a i Interpola pružaju dragocjene uvide u karakteristike zlostavljanih žrtava i počinitelja, pokazujući razlike u dobi, spolu i etničkoj pripadnosti. Izvješća IWF-a i INHOPE-a za 2022. i 2023. godinu potvrđuju trendove u porastu prijava i raznovrsnosti materijala, s naglaskom na visoke stope prikazivanja djevojčica i sve prisutnije prikazivanje djece u dobi od 7 do 10 godina. S obzirom na kontinuirani porast prijava i raznoliku prirodu ilegalnog sadržaja, važno je nastaviti unaprjeđivati međunarodnu suradnju, tehnologiju i politike kako bi se efikasnije borili protiv seksualnog zlostavljanja djece. Samo zajedničkim naporima svih uključenih strana može se osigurati sigurnije okruženje za djecu širom svijeta. Analiza kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece u Republici Hrvatskoj tijekom razdoblja od 2013. do 2023. godine pokazuje značajan porast u broju prijavljenih slučajeva, s posebnim naglaskom na kaznena djela povezana s dječjom pornografijom. Ukupan broj prijava za kaznena djela iz XVII. glave Kaznenog zakona kontinuirano raste, s najvećim brojem prijava zabilježenim u 2023. godini. Povećanje broja prijava, osobito za kaznena djela poput iskorištavanja djece za pornografiju i upoznavanja djece s pornografijom, ukazuje na rastuću prisutnost i učestalost tih kaznenih djela, što zahtijeva hitnu pažnju i pojačane mjere zaštite. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za dodatnim naporima u prevenciji, zaštiti i provedbi zakona kako bi se učinkovito odgovorilo na rastuće prijetnje i osigurala bolja zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja. Kontinuirano praćenje i prilagodba strategija u borbi protiv tih kaznenih djela ključni su za očuvanje sigurnosti i zaštite djece u Republici Hrvatskoj.

Pregled literature o počiniteljima kaznenih djela povezanih s dječjom pornografijom otkriva kompleksnu i raznoliku sliku ovog problema. Istraživanja pokazuju da su počinitelji heterogena skupina s različitim motivacijama i ponašanjima, pri čemu se mogu podijeliti u nekoliko podskupina, uključujući one motivirane fantazijama i one motivirane kontaktom. Iako su demografske karakteristike počinitelja različite, zajednički faktor je njihova povezanost s pedofilijom, dok se internet pokazuje kao značajan faktor u omogućavanju pristupa i distribucije dječje pornografije. Psihološke karakteristike korisnika dječje pornografije ukazuju na složenost njihove patologije, uključujući povijest fizičkog i seksualnog zlostavljanja, kao i tendenciju stvaranja fiktivnih emocionalnih odnosa s maloljetnicima. Također, pokazalo se da posjedovanje dječje pornografije može biti indikator pedofilije te da je povezano s različitim

psihopatološkim stanjima. Recidivizam među počiniteljima dječje pornografije je prisutan, a faktori poput mlađe dobi, prethodnih kontakata s pravosudnim sustavom i seksualnog interesa za djecu značajno doprinose riziku od ponovnog počinjenja prekršaja. Analiza sociodemografskih karakteristika počinitelja u Hrvatskoj potvrđuje globalne trendove, s naglaskom na heterogenost ove skupine, uključujući različite obrazovne i radne statuse. Ovi nalazi naglašavaju potrebu za specifičnim pristupima u prevenciji i intervenciji, koji će uzeti u obzir kompleksnost i raznolikost počinitelja te pružiti adekvatnu podršku i zaštitu žrtvama. Spoznaje o ženama koje su počiniteljice kaznenih djela povezanih s dječjom pornografijom ukazuju na potrebu za dubljim razumijevanjem i istraživanjem ove specifične skupine. Iako žene čine manji postotak svih osuđenih za seksualne prijestupe, njihov doprinos u stvaranju, distribuciji i posjedovanju dječje pornografije ima značajne posljedice. Motivacija žena za počinjenje ovih zločina mogu se razlikovati od muških počinitelja, uključujući prisilu od strane partnera, financijsku korist, emocionalnu povezanost s djetetom ili potrebu za kontrolom i moći. Pravni sustav često tretira žene koje su počiniteljice ovih zločina drugačije od muškaraca, što može rezultirati blažim kaznama i različitim pristupima u rehabilitaciji. Ovi rezultati naglašavaju važnost prilagodbe pravnih i rehabilitacijskih strategija kako bi se osigurao adekvatan odgovor na specifične potrebe i karakteristike žena u ovom kontekstu. Daljnja istraživanja potrebna su za bolje razumijevanje motivacija i karakteristika žena koje počinju kaznena djela dječje pornografije, kako bi se razvili učinkovitiji preventivni i rehabilitacijski programi.

Sankcioniranje počinitelja dječje pornografije ključno je za zaštitu djece i uključuje stroge kazne koje variraju između država. Moderni pravni sustavi također se fokusiraju na prevenciju recidiva kroz nadzor i rehabilitaciju. Američka komisija pooštrava kazne prema dobi žrtava i količini materijala, dok registracija osuđenika kao seksualnih prijestupnika često nije učinkovita. Većina počinitelja priznaje krivnju, a žrtve ponekad smatraju kazne nedovoljnim. Analiza podataka Državnog zavoda za statistiku o kaznenim djelima povezanih s dječjom pornografijom u razdoblju od 2013. do 2023. godine otkriva nekoliko ključnih trendova i uvida. Ukupan broj prijava za kaznena djela protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece značajan je, s naglaskom na porast broja osuda za kaznena djela iskorištavanja djece za pornografiju od 2020. godine, što se vjerojatno može djelomično povezati s promjenama u zakonodavstvu. Iako broj osuda za kazneno djelo iskorištavanja djece za pornografiju pokazuje značajne fluktuacije, broj osuda za kazneno djelo upoznavanja djece s pornografijom ostao je relativno stabilan. Žene su rijetko prisutne kao počiniteljice, što ukazuje na njihovu manju

zastupljenost u ovom kriminalnom području. Sankcije za kaznena djela iskorištavanja djece za pornografiju često uključuju bezuvjetne kazne zatvora, iako je postotak takvih kazni pokazivao varijacije kroz razdoblje. S druge strane, kaznena djela upoznavanja djece s pornografijom pokazuju visoke postotke bezuvjetnih kazni u nekim godinama, dok se u drugim godinama postotak značajno smanjuje. Za mlađe punoljetnike, kaznena djela povezana s dječjom pornografijom također su značajna, s porastom broja osuda u posljednjim godinama. Najčešće izrečene sankcije za mlađe punoljetnike su zatvor i uvjetne kazne, dok su druge sankcije rijetko primjenjivane. Ovi podaci sugeriraju da su kaznena djela iskorištavanja djece za pornografiju ozbiljnija i češće sankcionirana strožim kaznama u usporedbi s kaznenim djelima upoznavanja djece s pornografijom. Ukupno gledajući, analiza pokazuje potrebu za daljnjim praćenjem i prilagodbom pravosudnih praksi kako bi se učinkovitije adresirali slučajevi dječje pornografije i osigurala odgovarajuća zaštita i pravda za žrtve.

Provedene studije ukazuju na to da dječja pornografija ima ozbiljne emocionalne i psihičke posljedice na žrtvu, ali i štetne učinke na društvo u cjelini. Žrtve dječje pornografije suočavaju se s dugoročnim emocionalnim posljedicama, uključujući anksioznost, depresiju, posttraumatski stresni poremećaj (PTSP), osjećaje srama te poteškoće u međuljudskim odnosima i seksualnom životu. Njihovo stanje može biti pogoršano stalnom prijetnjom od ponovnog prikazivanja njihovih slika na internetu, što dodatno otežava njihovu sposobnost oporavka i traženja pomoći. Osim štetnih učinaka na žrtve, dječja pornografija negativno utječe i na šire društvo. Povećava potražnju za takvim sadržajem, može desenzitizirati i normalizirati seksualne aktivnosti prema djeci te služiti kao sredstvo za pripremu i smanjenje inhibicija seksualnih počinitelja. Također može normalizirati rizična seksualna ponašanja među maloljetnicima, poput slanja seksualnih poruka. Razumijevanje i adresiranje ovih problema ključno je za razvijanje učinkovitih strategija za prevenciju, zaštitu žrtava i smanjenje štetnih društvenih posljedica.

Socijalni pedagozi, s obzirom na stečena znanja i vještine, mogu biti jedni od stručnjaka koji imaju ključnu ulogu unutar odgojno-obrazovnog sustava u prevenciji dječje pornografije i zaštiti djece od seksualnog nasilja. Škole, uz podršku socijalnih pedagoga, imaju važnu odgovornost ne samo u obrazovanju djece, već i u razvoju socijalnih i životnih vještina koje uključuju prepoznavanje i reagiranje na znakove zlostavljanja. Efikasna prevencija zahtijeva aktivno sudjelovanje svih dionika, od zaposlenika škole do roditelja, u podizanju svijesti i uspostavljanju strategija zaštite. Kako bi se učinkovito adresirali problemi poput vrbovanja i elektroničkog seksualnog nasilja, važno je razviti suradnju među školskim osobljem i

roditeljima, prepoznati suptilne znakove i indikatore koji mogu ukazivati na zlostavljanje. Edukacija o ponašanju i promjenama kod djece, kao i uspostava sigurne i podržavajuće atmosfere u školama, ključni su za pravovremeno otkrivanje i intervenciju. Također, ključno je naglasiti da iako škole mogu igrati značajnu ulogu u prevenciji i zaštiti, većina seksualnog nasilja događa se unutar obitelji, što dodatno ističe potrebu za sveobuhvatnim pristupom i suradnjom u zajednici. Socijalni pedagozi unutar korekcijskog sustava suočavaju se s velikim izazovima zbog heterogenosti počinitelja i njihove različite motivacije za promjenom. Ključni koraci u tretmanu uključuju individualnu analizu patološkog ponašanja, funkcionalnu analizu rizičnih situacija te razvoj strategija suočavanja i samoregulacije. Posebno je važno obratiti pažnju na interpersonalne odnose počinitelja i njihova virtualna ponašanja, s obzirom na specifičnosti elektroničke komunikacije. Uspješni programi liječenja, poput onog u Ujedinjenom Kraljevstvu, pokazuju važnost strukturiranog pristupa kroz različite module koji pokrivaju sve aspekte od motivacije do postavljanja novih životnih ciljeva. U Hrvatskoj, iako postoji program za prevenciju recidivizma počinitelja seksualnih delikata, nedostaje specifičnih programa za počinitelje dječje pornografije. Stoga je potrebno razviti ciljani program koji će adresirati specifične potrebe ove skupine počinitelja i unaprijediti pristup tretmanu unutar hrvatskog pravosudnog sustava.

10. POPIS LITERATURE:

1. Adams, W. i Flynn, A. (2017). *Federal prosecution of commercial sexual exploitation of children cases, 2004-2013*. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.
2. Akdeniz, D. (2008). Challenges in the Forensic Analysis of Audio Evidence in Child Exploitation Cases. *Forensic Science International*, 176(2-3), 164-170.
3. Australian Centre to Counter Child Exploitation. (2022). *What is online child sexual exploitation?* Preuzeto 25. kolovoza 2024. s <https://www.acce.gov.au/sites/default/files/2021-06/Factsheet%20-%20What%20is%20online%20child%20sexual%20exploitation%3F.pdf>
4. Australian Centre to Counter Child Exploitation. (n.d.). *Terminology and definitions of online child sexual exploitation*. Preuzeto 25. kolovoza 2024. s <https://www.acce.gov.au/sites/default/files/2021-06/Factsheet%20-%20Definitions%20of%20Online%20Child%20Sexual%20Exploitation.pdf>
5. Babchishin, K. M., Hanson, K. i Hermann, C. (2011). The characteristics of online sex offenders: A meta-analysis. *Sexual Abuse. A Journal of Research and Treatment*, 23(1), 92-123.
6. Bourke, M. L., i Hernandez, A. E. (2009). The 'Butner Study' Redux: A Report of the Incidence of Hands-on Child Victimization by Child Pornography Offenders. *Journal of Family Violence*, 24(3), 183-191.
7. Budimpeštanska konvencija o kibernetičkom kriminalu. (2001). Vijeće Europe. Preuzeto 13. ožujka 2024. s <https://rm.coe.int/1680081561>
8. Canadian Centre for Child Protection. (2017). *Survivor's survey*. Preuzeto 2. srpnja 2024. s https://content.c3p.ca/pdfs/C3P_SurvivorsSurveyExecutiveSummary2017_en.pdf
9. Carić, M., Pleić, M. i Radić, I. (2021). Primjena maloljetničkog prava u kaznenom postupku prema mlađim punoljetnicima. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 28 (1), 3-37.
10. Centre of Expertise on Child Sexual Abuse. (2023). *Key messages from research on child sexual abuse by adults in online contexts*. Preuzeto 25. kolovoza 2024 s <https://www.csacentre.org.uk/app/uploads/2023/10/Key-messages-from-research-on-child-sexual-abuse-by-adults-in-online-contexts-ENGLISH.pdf>

11. Christensen, L.S. i Woods, J. (2024). The Underexplored Topic of Females who Perpetrate Child Sexual Abuse Material Offenses: What do we know about this Offending Group?. *Sexuality & Culture* 28, 1482–1495.
12. Cohen, T.H. i Spidell, M.C. (2016). How Dangerous Are They? An Analysis of Sex Offenders Under Federal Post-Conviction Supervision. *Probation and Pretrial Services Office Administrative Office of the U.S. Courts*, 8(20), 21-32.
13. Cortoni, F., Babchishin, K. M. i Rat C. (2017). The proportion of sexual offenders who are female is higher than thought: a meta-analysis. *Criminal Justice Behaviour* 44, 145–62.
14. Council of Europe. (2015). Convention on Cybercrime, *European Treaty Series*, 185. Preuzeto 13. ožujka 2024. s <https://rm.coe.int/1680081561>
15. Davidson, J. i Goddard, C. (2005). The Legal and Social Implications of Non-Photographic Child Pornography. *International Review of Law, Computers & Technology*, 19(3), 315-334.
16. DeHart, D., Dwyer, G., Seto, M. C., Moran, R., Letourneau, E. i Schwarz-Watts, D. (2017). Internet sexual solicitation of children: a proposed typology of offenders based on their chats, e-mails, and social network posts. *Journal of Sexual Aggression*, 23(1), 77–89.
17. DeSantisteban, P. i Gámez-Guadix, M. (2018). Prevalence and Risk Factors Among Minors for Online Sexual Solicitations and Interactions With Adults. *The Journal of Sex Research*, 55(7), 939–950.
18. Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i vijeća o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP. Preuzeto 15. ožujka 2024. s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093>
19. Drejer, C., Riegler, M.A., Halvorsen, P., Johnson, M. i Baugerud, G. (2023). Livestreaming Technology and Online Child Sexual Exploitation and Abuse: A Scoping Review. *Trauma, violence & abuse*. 25.
20. Državni zavod za statistiku. (2014). Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2013. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/SI-1528.pdf
21. Državni zavod za statistiku. (2015). Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2014. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/SI-1551.pdf

22. Državni zavod za statistiku. (2016). Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2015. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1576.pdf
23. Državni zavod za statistiku. (2017). Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2016. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/SI-1605.pdf
24. Državni zavod za statistiku. (2018). Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2017. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/SI-1627.pdf
25. Državni zavod za statistiku. (2019). Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2018. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/SI-1650.pdf
26. Državni zavod za statistiku. (2020). Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2019. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/SI-1671.pdf
27. Državni zavod za statistiku. (2022). Optuženi i osuđeni mlađi punoljetni počinitelji prema kaznenim djelima i izrečenim kaznama i drugim mjerama u 2020. i 2021. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://web.dzs.hr/PXWeb/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=T0304_2020.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni_2020-2021&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=70fec4af-f0cf-43dc-87fa-f61dd6243124
28. Državni zavod za statistiku. (2022). Osuđeni punoljetni počinitelji prema kaznenim djelima, spolu, pokušaju i izrečenim kaznama i drugim mjerama u 2020. i 2021. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://web.dzs.hr/PXWeb/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=T0301_2020.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni_2020-2021&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=70fec4af-f0cf-43dc-87fa-f61dd6243124
29. Državni zavod za statistiku. (2024). Optuženi i osuđeni mlađi punoljetni počinitelji prema kaznenim djelima i izrečenim kaznama i drugim mjerama u 2022. i 2023. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://web.dzs.hr/PXWeb/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=T0304_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni_2022-

[2023&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=70fec4af-f0cf-43dc-87fa-f61dd6243124](https://web.dzs.hr/PXWeb/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=T0301_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni_2022-2023&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=70fec4af-f0cf-43dc-87fa-f61dd6243124)

30. Državni zavod za statistiku. (2024). Osuđeni punoljetni počinitelji prema kaznenim djelima, spolu, pokušaju i izrečenim kaznama i drugim mjerama u 2022. i 2023. Preuzeto 23. srpnja 2024. s https://web.dzs.hr/PXWeb/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=T0301_2022.px&px_path=Pravosudje_kaznena_punoljetni_2022-2023&px_language=hr&px_db=Pravosudje&rxid=70fec4af-f0cf-43dc-87fa-f61dd6243124
31. Državni zavod za statistiku. Preuzeto 23. ožujka s <https://dzs.gov.hr/djelokrug-rada/343>
32. Dyer, K. (2013). The Digitalization of Child Exploitation Images: A Review of New Technology and Its Impact. *Child Sexual Abuse: Forensic Issues in Evidence, Impact, and Treatment*, 118-134.
33. ECPAT (2016). Terminološke smjernice: Zaštita djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja. Preuzeto 15. ožujka 2024. s <https://ecpat.org/wpcontent/uploads/2021/05/Zastita-djece-od-seksualnog-iskoristavanja-i-zlostavljanjaZA-WEB-SPREAD.pdf>
34. Elbert, M. J., Drury, A. J. i DeLisi, M. (2021). Child Pornography Possession/Receipt Offenders: Developing a Forensic Profile. *Psychiatry, Psychology and Law*, 1–14.
35. EUROPOL. (2021). *Internet Organised Crime Assessment (IOCTA)*. Preuzeto 23. svibnja 2024. s <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Internet%20Organise d%20Crime%20Threat%20Assessment%20IOCTA%202024.pdf>
36. Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji. (2000). Ujedinjeni narodi. Preuzeto 13. ožujka 2024. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2002_04_5_51.html
37. Finkelhor, D. i Jones, L. (2006). Preventing Child Sexual Abuse: A National Survey of the Impact of Internet Safety Programs on the Awareness of Internet Risks. *Journal of Child Sexual Abuse*, 15(2), 23-41.
38. Foothills Child Advocacy Center. (n.d.). The Impact of Child Pornography on Victims. Preuzeto 8. srpnja 2024. s https://www.foothillscac.org/uploads/9/9/2/1/9921414/the_impact_of_child_pornogra phy_on_victims.pdf

39. Gaskell, S. (2024). *Child Pornography Offenders*. Preuzeto 25. kolovoza 2024. s <https://psycholegalassessments.com/child-pornography-offenders/>
40. Gewirtz-Meydan, A., Lahav, Y., Walsh, W. i Finkelhor, D. (2019). Psychopathology among adult survivors of child pornography. *Child Abuse & Neglect*, 98.
41. Gewirtz-Meydan, A., Walsh, W., Wolak, J. i Finkelhor, D. (2018). The complex experience of child pornography survivors. *Child Abuse & Neglect*, 80, 238–248.
42. Gillespie, A. A. (2017). Child pornography. *Information & Communications Technology Law*, 27(1), 30–54.
43. Gottfried, E.D., Shier, E.K. i Mulay, A.L. (2020). Child Pornography and Online Sexual Solicitation. *Curr Psychiatry* 22(10).
44. Haramustek, L. (2020). *Uloga škole i učitelja u prevenciji nasilja među učenicima* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Preuzeto 23. ožujka 2024. s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:150790>
45. Harris, A. J. i Socia, K. M. (2016). What's in a Name? Evaluating the Effects of the "Sex Offender" Label on Public Opinions and Beliefs. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 28(7), 660-678.
46. Harris, A., Allardyce, S. i Findlater, D. (2021). Child sexual abuse and Covid-19: Side effects of changed societies and positive lessons for prevention. *Criminal Behaviour Mental Health*, 31(5), 289–292.
47. Hinduja, S. i Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129-156.
48. Houtepen, J. A. B. M., Sijtsema, J. J., i Bogaerts, S. (2014). From child pornography offending to child sexual abuse: A review of child pornography offender characteristics and risks for cross-over. *Aggression and Violent Behavior*, 19(5), 466–473.
49. Hrvatski sabor (2012). Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. Preuzeto 11. srpnja 2024 s https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/080432/PZE_191.pdf
50. Hrvatski sabor (2019). Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. Preuzeto 11. srpnja 2024 s https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-12-06/135003/PZE_775.pdf
51. Insoll, T., Ovaska, A. K., Nurmi, J., Aaltonen, M. i Vaaranen-Valkonen, N. (2022). Risk Factors for Child Sexual Abuse Material Users Contacting Children Online: Results of

- an Anonymous Multilingual Survey on the Dark Web. *Journal of Online Trust and Safety*.
52. International Association of Internet Hotlines. (2024). The facts. Preuzeto 11. travnja 2024. s <https://inhope.org/EN/the-facts>
53. International Association of Internet Hotlines. (n.d.). Our story- INHOPE. Preuzeto 11 travnja 2024 s <https://inhope.org/EN/our-story>
54. International Communication Union. (2021). Keeping children safe in the digital environment: The importance of protection and empowerment. Preuzeto 10. ožujka 2024. s https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Documents/COP/20-00802_COP-Policy_Brief.pdf
55. Internet Watch Foundation. (2024). Annual report 2023- Trends and Data. Preuzeto 11. travnja 2024. s <https://www.iwf.org.uk/annual-report-2023/trends-and-data/>
56. Internet Watch Foundation. (n.d.). About us- Internet Watch Foundation. Preuzeto 11. travnja 2024. s <https://www.iwf.org.uk/about-us/>
57. Interpol i ECPAT. (2018). Towards a Global Indicator on Unidentified Victims in Child Sexual Exploitation Material. Preuzeto 15. ožujka 2024. s <https://www.interpol.int/en/content/download/9363/file/Summary%20-%20Towards%20a%20Global%20Indicator%20on%20Unidentified%20Victims%20in%20Child%20Sexual%20Exploitation%20Material.%20February%202018.pdf>
58. Independent Inquiry Child Sexual Abuse. (2018). *Interim Report of the Independent Inquiry into Child Sexual Abuse*. Preuzeto 25. kolovoza 2024 s <https://www.iicsa.org.uk/reports-recommendations/publications/inquiry/interim/nature-effects-child-sexual-abuse/effects-child-sexual-abuse.html>
59. Interpol. (n.d.). What is INTERPOL? Interpol. Preuzeto 13. travnja 2024. s <https://www.interpol.int/en/Who-we-are/What-is-INTERPOL>
60. Islam M. R., Towhid M. I. I. i Salwa M. (2024). Factors contributing to online child sexual abuse in Bangladesh: A qualitative inquiry. Preuzeto 25. kolovoza 2024 s <https://f1000research.com/articles/12-1364>
61. Kasunić, F. (2016). Kaznena djela iskorištavanja djece za pornografiju u praksi Općinskog suda u Karlovcu (Diplomski rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet. Preuzeto 19. ožujka 2024 s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:042956>
62. Kazneni zakon (2011). *Narodne novine* 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24.

63. Kazneni zakon (2011). *Narodne novine 125/11*.
64. Kleemans, E. R. i De Poot, C. J. (2008). Criminal Careers in Organized Crime and the Criminal Justice Response: The Case of Child Exploitation Networks. *European Journal of Criminology*, 5(2), 145-166.
65. Knezović, Z. i Madunić, M. (2019). Pravna i kriminološka analiza dječje pornografije na internetu. *Hrvatski časopis za kriminalistiku i pravo*, 26(2), 321-342
66. Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (2007). Preuzeto 13. ožujka 2024. s <https://rm.coe.int/168046e1d1>
67. Kovčo Vukadin, I. (2021). Changes in child sexual victimization during pandemics in Croatia. *11th International scientific conference "Special education and rehabilitation today" - proceedings* Beograd: University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation, 27-35
68. Kumar, V. L. i Goldstein, M. A. (2020). *Cyberbullying and Adolescents. Current Pediatrics Reports*.
69. Livingstone, S. i Smith, P. K. (2014). Annual Review of Cyberpsychology and Behavior: Trends in Online Risks and Internet Safety for Children. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 8(1), 1-12.
70. Livingstone, S. i Haddon, L. (2009). *EU Kids Online: Final Report*. London: London School of Economics and Political Science. Preuzeto 28. svibnja 2024 s https://www.researchgate.net/publication/313012759_EU_Kids_Online_final_report_2009
71. Ly, T., Dwyer, R. G. i Fedoroff, J. P. (2018). Characteristics and treatment of internet child pornography offenders. *Behavioral Sciences & the Law*, 36(2), 216–234.
72. Mason, C. i Bowers, C. (2010). Auditory Exploitation of Minors: An Analysis of Child Sexual Abuse Audio Materials. *Journal of Forensic Sciences*, 55(3), 645-651.
73. McCoy, A. (2011). Sexual Abuse and Exploitation of Children: The Role of Textual Media. *Child Abuse Review*, 20(4), 249-263.
74. Merdian, H. L., Wilson, N., Thakker, J., Curtis, C. i Boer, D. P. (2013). "So why did you do it?": Explanations provided by Child Pornography Offenders. *Sexual Offender Treatment*.
75. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2014). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2013. godini. Zagreb. Preuzeto 28. svibnja 2024 s https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2014/Statisticki%20preg2013_konacni%20prom_WEB.pdf

76. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2015). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2014. godini. Zagreb. Preuzeto 28. svibnja 2024 s https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2014/0_2014-pregled.pdf
77. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2016). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2015. godini. Zagreb. Preuzeto 28. svibnja 2024 s https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2015/0_2015-pregled.pdf
78. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2017). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2016. godini. Zagreb. Preuzeto 28. svibnja 2024 s [https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Ozujak/Statisticki%20pregled_2016WEB%20\(3\).pdf](https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Ozujak/Statisticki%20pregled_2016WEB%20(3).pdf)
79. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2018). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2017. godini. Zagreb. Preuzeto 28. svibnja 2024 s <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Travanj/Statisticki%20pregled%202017.pdf>
80. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2019). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2018. godini. Zagreb. Preuzeto 28. svibnja 2024 s https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2019/Pregled%20sigurnosnih%20pokazatelja%20u%202018%20godini/Statisticki%20pregled%202018_web.pdf
81. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2020). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2019. godini. Zagreb. Preuzeto 28. svibnja 2024 s https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/Statisticki_pregled_2019_WEB.pdf
82. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2021). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2020. godini. Zagreb. Preuzeto 28. svibnja 2024 s https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Statisticki_pregled_2020_web.pdf
83. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2022). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2021. godini. Zagreb. Preuzeto 28. svibnja 2024 s https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2022/Statisticki_pregled_2021_Web.pdf
84. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2023). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2022. godini. Zagreb. Preuzeto 28. svibnja 2024 s https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2023/Statisticki_pregled_2022_za_webfinal.pdf
85. Ministarstvo unutarnjih poslova. (2024). Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata u 2023. godini. Zagreb. Preuzeto 28. svibnja 2024 s https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2024/3/Statisticki_pregled_2023_.pdf

86. Moulden, H. M., Firestone, P. i Wexler, A. F. (2007). Child care providers who commit sexual offences: A description of offender, offence, and victim characteristics. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 51(4), 384-406.
87. National Center for Victims of Crime. (2014). *Improving the Response to Victims of Child Pornography*. Preuzeto 25. kolovoza 2024 s <https://victimsofcrime.org/doc/Policy/section-1-improving-response-to-vcp.pdf?sfvrsn=2>
88. Negrodo, L. i Herrero, O. (2016). Child pornography on the internet. *Psychologist Papers*, 37(3), 217-223.
89. Odeljan, R. (2018). Seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece- Priručnik za stručnjake. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
90. Pavlović, A. (2020). Kaznenopravne sankcije za djela vezana uz dječju pornografiju: Komparativni pregled. *Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, 48(3), 523-545.
91. Public Safety Canada. (2015). Info Sheet: Cyberbullying. Preuzeto 24. kolovoza 2024. s <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/2015-r038/2015-r038-eng.pdf>
92. Quayle, E. i Taylor, M. (2001). Child Sexual Abuse Images on the Internet: An Examination of Current Methods and Their Efficacy. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 9(2), 119-141.
93. Quayle, E. i Taylor, M. (2002). Child Sexual Abuse Images on the Internet: A Study of Law Enforcement Officers' Perceptions and Attitudes. *International Journal of Law and Psychiatry*, 25(5-6), 525-546.
94. Raguž, A., Buljan Flander, G. i Boričević Maršanić, V. (2021). Uporaba modernih tehnologija kao rizik za seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece i adolescenata putem interneta. *Kriminologija & socijalna integracija*, 29 (2), 226-247.
95. Remenar, K. (2022). *Seksualno iskorištavanje djece u kontekstu putovanja i turizma* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Preuzeto 10. ožujka 2024. s <https://repozitorij.erf.unizg.hr/islandora/object/erf:1132/datastream/PDF/view>
96. Roje Đapić, M., Buljan Flander, G. i Galić, R. (2021). Seksualno zlostavljanje djece: Teorijsko-empirijski pregled i sustavna prevencija u Hrvatskoj. *Socijalne teme*, 1 (8), 19-45
97. Seto, M. C. i Ahmed, A. G. (2014). Treatment and Management of Child Pornography Use. *Psychiatric Clinics of North America*, 37(2), 207–214.

98. Slonje, R., Smith, P. K. i Frisé, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 26-32.
99. Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. i Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.
100. Steel, C.M.S., Newman, E., O'Rourke, S. i Quayle, E. (2022). Public Perceptions of Child Pornography and Child Pornography Consumers. *Arch Sex Behav* 51, 1173–1185.
101. Svjetska zdravstvena organizacija. (1999). *Report of the consultation on child abuse prevention*. Geneva, Switzerland
102. Svjetska zdravstvena organizacija. (2002). *World report on violence and health*. Geneva, Switzerland.
103. Taylor, M. i Quayle, E. (2003). Child Pornography: An Examination of the Visual Imagery and Its Impact. *British Journal of Criminology*, 43(1), 55-73.
104. Turner, H. A., Finkelhor, D. i Colburn, D. (2023). Predictors of Online Child Sexual Abuse in a U.S. National Sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(11-12).
105. Vejmelka, L. i Jurinić, J. (2020). Terminologija i konceptualizacija seksualnog iskorištavanja djece na internetu. *Kriminologija & socijalna integracija*, 28 (1), 95-114.
106. Vejmelka, L., Brkić, G. i Radat, K. (2017). Dječja pornografija na internetu – obilježja osuđenih počinitelja. *Pravni vjesnik*, 33 (2), 77-100.
107. Wahid Satar, S. N. A., Norhayati, M. N., Sulaiman, Z., Othman, A., Yaacob, L. H. i Nik Hazlina, N. H. (2021). Predisposing Factors and Impact of Child Victimization: A Qualitative Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18.
108. Weber, L. i McCoy, A. (2014). The Digital Dissemination of Child Exploitation Materials: Blogs, Forums, and Email Networks. *Internet Research*, 24(1), 78-93.
109. Westlake, B. i Guerra, E. (2023). Using file and folder naming and structuring to improve automated detection of child sexual abuse images on the Dark Web. *Forensic Science International Digital Investigation*, 47.
110. Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (2018). *Narodne novine* 125/11., 144/12., 56/15., 61/15, 101/17, 118/18.
111. Ženska soba. (2017). *Elektroničko seksualno nasilje nad i među djecom i mladima*. Preuzeto 24. kolovoza s <https://zenskasoba.hr/docs/Bro%c5%a1ura%20REAGIRAJ.pdf>